Onzen Heertje

Kwartaalschrift 2011/1-3
v.u. Onzen Heertje erfgoedvereniging vzw.,
Doornstraat 11A, 8970 PoperingeSint Antonius, abt.

Sint Antonius abt

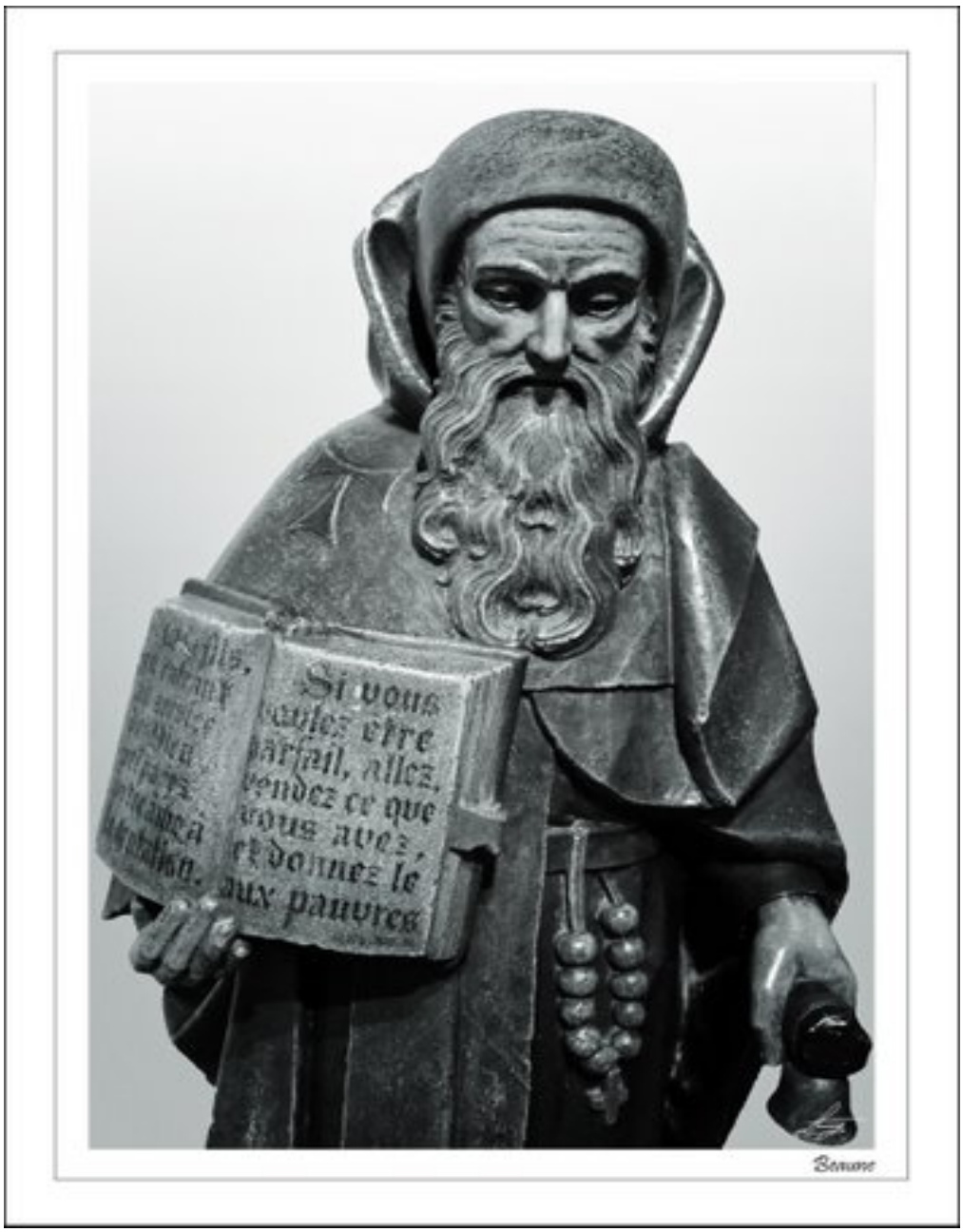

Ter gelegenheid van de bijzondere interesse van de bevolking van Oostvleteren rond de figuur van Antonius de kluizenaar doken we even in de historische bronnen om de Heilige beter te leren kennen.

Heilig

Voordat een overledene officieel door de paus heilig verklaard wordt, vindt een opeenvolging van onderzoekingen plaats. Aan elk stadium van onderzoek beantwoordt een *rang* van kerkelijke erkenning. Er zijn vier stadia.

1 Wanneer een overleden gelovige geruime tijd na zijn of haar dood **nog steeds verering geniet**, kan er een officieel verzoek tot kerkelijke erkenning uitgaan naar de plaatselijke bisschop. Na een eerste vluchtige beschouwing wordt de overledene op een lijst geplaatst en aangeduid met -*Dienaar Gods*-.

2 Na onderzoek van levenswijze, teksten en wonderen van de *Dienaar Gods* gaat er bericht naar de Heilige Stoel in Rome. Wanneer daar de kwaliteit van het bisschoppelijk onderzoek wordt bevestigd is de vereerde opgeklommen tot de rang van -*Eerbiedwaardige*.

3 Nu worden vooral de **wonderen** onderzocht die aan de voorspraak van de Eerbiedwaardige in de hemel worden toegeschreven. Wanneer de paus deze erkent wordt de vereerde persoon -*Zalig*- verklaard. In feite houdt dit in dat de plaatselijke verering door de paus wordt goedgekeurd en erkend.

4 De zalige wordt -*Heilig*- wanneer de paus officieel de verering voor de hele wereldkerk goedkeurt en aanbeveelt (twee wonderen)

Heilig, familie van God

Heiligen hebben vaak een aureool. Zo'n aureool is pas in de 5de eeuw overgenomen. De oude Indische afbeeldingen kenden zeker de mandorla.

Hiermee verwezen ze naar de bovenaardse uitstraling van de figuur. Christenen hadden oorspronkelijk alleen voor de personen van de Drie-eenheid de Mandorla (of nimbus). Vaak zoals hier met de vier figuren die de troon van God dragen. Het nu nog gebruikelijke aureool is een verenging en een veralgemening die nu alle heiligen (begenadigden) kroont.

Heilig en heilig

De term ***heilig*** verwijst naar verkregen/gekregen status. De protestantiserende richting steunt een ander begrip dan de katholiek. Het **RK-geloof** neemt aan dat iemand verdienstelijk **(weliswaar door** het lijden van Christus) heilig wordt. De protestant zal iedereen heilig noemen die beroep doet op de genade.
Volgens Luther, Calvijn en Cie kan de persoon het met **geen enkele verdienstelijke daad** (alles is louter genade) bereiken. De gelovige aanvaardt.
Bij Antonius vinden we het typisch katholiek element dat hij door vasten en gebed, door strijd tegen de vader van de leugen, de Satan, door onthechting de heiligheid bereikt. Hij is zo onthecht dat hij de pretentie niet heeft zelf zijn heiligheid te hebben bereikt.

Antonius: eremijt

Antonius voorspelt
De heiligheid moet bewezen worden – aldus het R.K. protocol. Een van elementen bij Antonius abt die weinig ter sprake komen is het feit dat hij kon voorspellen.

Alleen God kent wat nog niet is, maar zal zijn. Als iemand dus echt iets voorspelt, kan hij dit alleen doen omdat God het hem heeft geopenbaard.
Antnonius was kluizenaar en sprak met God. Dit zal later het geval zijn met Antonius zelf. Antonius doet échte voorspelling, b.v. als hij **de vervolging van de christenen door de Arianen** *aankondigt. Daardoor wordt de heiligheid van Antonius ook bewezen.*

Antonius' dood

De Heilige wordt gevierd op de dag dat hij stierf. Dan is zijn heiligheid definitief. Hij voorspelde zijn eigen dood en stierf 105 jaar pud.

Hij was bezeten door de gevoeligheden van die tijd. Vooral de ketterijen moesten het ontgelden.

Hij maande zijn bewonderaars aan zich niet in te laten met de schismatieke **Meletianen** — *want jullie kennen hun kwalijke en wereldse instelling* — noch enig contact te onderhouden met de **Arianen**
Arius was tegen de definitie van drie personen in één God. Meletius van Lycopolis wilde de bekeerde afvalligen niet weer opnemen.

Dit geschiedde in het jaar 356, naar alle waarschijnlijkheid den 17de van de maand Januari, want weinigen tijd na zijnen dood vierden de Grieken reeds den feestdag van den H. Antonius op dezen dag.

Geef aan **bisschop Athanasius** (schreef zijn levensgeschiedenis) mijn ene schaapsvacht en de mantel waarop ik gelegen heb, die hijzelf mij nieuw gegeven heeft en die met mij oud geworden is. En geef **bisschop Serapion** mijn andere schaapsvacht, maar houden jullie [i.c. **Marcarius en Amatas**] het haren hemd zelf. Welnu, kinderen, het ga jullie verder goed, want Antonius vertrekt en is niet meer onder jullie.

De gestorven Antonius in de rieten mantel die hij van **Paulus van Thebe** geërfd had. Zijn twee leerlingen treuren om hem. De engelen links dr&gen een vaandel dat oorspronkelijk tot de Tempeliers behoorde hier maar verwijst naar de Ridderorde gewijd aan Antonius, waarschijnlijk de *Ordre Militaire et Hospitalier de Saint*-Antoine en Barbefosse. Op de achtergrond dragen engelen zijn ziel ten hemel. Liber vita sanctissimi Anthonii Abbatis. Dauphiné, 1426. Bibljoteka Nazzjonali ta' Malta.

De broederschap van Barbefosse was gesitueerd in Baillieul (Belle, Frans Vlaanderen)

Historisch gegroeid

Het kan ons voorkomen dat de heiligen een surrogaat zijn voor het veel godendom. Natuurlijk geen God, maar wel vereringen gericht aan wonderdoeners. Patronen en Beschermheiligen vonden gretig ingang. Daarbij moet worden opgemerkt dat het ontstaan van een heiligen cultus in het belang van de Kerk was en de Kerk was gebaat bij martelaren en wonderdoeners.
Een sterkere gangmaker voor die cultus was het martelaarschap dat mocht gewaardeerd en gepromoot worden. Heiligen als modellen.

Tastbare bewijzen werden verlangd. Zo kwam er een levendige handel in relieken die aan de Heiligen toegeschreven werden.
Relieken, variërende van botten, tot splinters van het houten kruis van Christus. Zo worden er in Rome nog de knieafdrukken van een biddende Petrus bewaard en zelfs het bodemgat van zijn kruis zou bewaard gebleven zijn. Waar of niet waar?
Elke christelijke vorst van naam bouwde wel een kerk of schonk deze of gene stad of bisdom relieken.
Zo kennen we uit de streek een laat overblijfsel van wat edelen uit Rome meededen. We moeten daartoe naar het domein van Graaf d'Udekem d'Acooz.
Antonius heeft naamgenoten
Een ervan is vrij bekend:
Antonius van Padua (Lissabon, 15 augustus 1195 - Padua, 13 juni 1231), geboren als *Fernando Martins de Bulhões* in een rijke, adellijke familie, was een minderbroeder die theoloog en kerkleraar was.

De kathedraal van Doornik (Tournai) beweert een deel van de relieken van de heilige onderdak te hebben, waar bisschop Jean Chevrot wat beenderen van afneemt die hij aan zijn geboortestad Poligny geeft.

Arles en Motte au Bois Saint Anthoine en Compostella

Relieken worden eveneens gesignaleerd in Antwerpen, Brugge, Besançon, Bourg, Macon, Dijon, Châlon-sur-Saône, Parijs, Keulen, Ancona en Novgorod!.

Attributen:

Staf, bel en varken
Raaf, leeuwen, bron, palmbomen

Toen de Vespers gezegd waren, nam

abba Antonius een paar palmbladeren en zette ze in de week. Macarius zei, *Geef mij er ook een paar zodat ik ze kan weken en werken*"

Dit is alles wat ik heb, zei Antonius, en maakte een grotere bundel om te weken. Zo samen zittend tot laat in de avond, *sprekend over de dingen van de geest*, vlochten ze verder aan hun matten, totdat ze zich door het raam uitstrekten tot in de kelder. Hieruit leiden we de bezigheden af in het eremijten bestaan.

Paulus in zijn mantel van gevlochten palmbladeren) en Antonius. Plus de raaf met brood, leeuwen, bron en palmbomen

Paulus van Thebe (bekende tijdgenoot van Antonius, abt, wordt vaak voorgesteld met een lange baard, gekleed in dierenhuiden of met een mantel of kleed gemaakt uit gevlochten palmbladeren. Hij wordt ook vaak afgebeeld met een kruk. Soms is er een raaf, die hem volgens het verhaal te eten gaf, in de buurt De twee leeuwen verwijzen, naar de dieren die zijn graf hebben gegraven, waar Antonius-abt hem zou hebben ingelegd.

Het Antoniusvuur

Vuur heeft vele connotaties:
Hindoe vuur - Perzisch vuur - Egyptisch vuur - Koptisch vuur - Grieks & Romeins vuur - Noors vuur- Germaans vuur - Hemels vuur- Heilig vuur in de Bijbel De brandstapel van martelaren en het vuur van de ascese - Heilig vuur in de Kerk - Hels vuur in de Bijbel - Het Vagevuur - Het vuur van de Hel - Het vuur van de Apocalyps -Het vuur van Antonius
In Italië, in het bijzonder op Sicilië en Sardinië, is er een populaire mythe, waarin de figuur van Sint Antonius als "vuurbrenger" erg sterk lijkt op die van Prometheus. Maar terwijl **Prometheus** het vuur van de goden en dus uit de hemel steelt, steelt Antonius het uit de hel en dus van de duivel. Er bestaat trouwens een verhaal waarin tot uiting komt hoe Antonius de sterkere is in de strijd om het vuur. De demonen kunnen het varkentje niet te pakken krijgen, en vragen uiteindelijk aan Antonius om de hel binnen te gaan om zijn varkentje te vangen

Wanneer we op antoniusvuur denken dan moeten we teruggaan naar de middeleeuwen. In onze streken vereenzelvigd men deze kwaal vaak met ziekte bij varkens. Dit is historisch niet juist.

Het afsterven van ledematen werd ook wel aangeduid als Antoniusvuur, naar de aan te roepen heilige Antonius, abt. Dat er inderdaad nog wel eens sprake was van mensen die tijdens bedevaarttochten genazen, lijkt te verklaren door het feit dat ze tijdens die tochten behoorlijk te eten kregen en brood zonder moederkoorn aten. Dit afsterven van ledematen werd immers veroorzaakt door het eten van met moederkoorn vergiftigd roggebrood.

De plattelandsbevolking was slachtoffer van het ergotisme (boerenziekte). De proletarische voeding bestond in hoofdzaak uit roggebrood en brij, samengesteld uit bedorven graangewassen, wortelen, varens, eikels, bonen en erwten, wild gras, zelfs schors en gemalen beenderen.

Aanvankelijk werd niet onderkend dat het door het eten van roggebrood kwam en men dacht dat het besmettelijk was als de pest. Die aan de ziekte leden werden navenant behandeld, d.w.z. gemeden als de pest. De giftige stof die deze ziekte veroorzaakte, was de schimmel *Claviceps purpurea* uit de klasse zakjeszwammen, die op rogge leeft, en die in de volksmond moederkoren heette.

De door het moederkoren gemaakte stoffen (ergotaminen) veroorzaken bij een grote en aanhoudende dosis **kramp van de bloedvaten als** gevolg waarvan lichaamsdelen slecht van bloed worden voorzien en **afsterven** (gangreen). Andere verschijnselen van moederkorenvergiftiging zijn **braken en buikpijn**. Gepaard gaande met helse pijnen heeft het een vaat vernauwende werking. Zo treedt **gangreen op en sterven extremiteiten** (ook genitaliën) op spontane wijze af.

De ziektesymptomen waarbij zich bovendien puisten **presenteerden, werden vaak (tot de 20ste eeuw) verward met die van de pest, het** miltvuur of zona/gordelroos. Het is zeer goed te begrijpen dat deze kwaal ook met syfilis werd verward en waarom Jeroen Bosch in zijn illustratief materiaal er ook bordelen bij afbeeldde.

Moederkoren heeft het bestanddeel dat later voor LSD zou gebruikt worden…Vandaar ook angstige visioenen, catalepsie.
Het is maar een stap om Mathias Grünewald, waarvan de Verzoeking van St. Antonius, als van Jeroen Bosch te denken dat ze zelf ook slachtoffer zijn geweest van **moederkorenvergiftiging**, en dat de daarbij horende hallucinaties die vaak apocalyptisch van aard zijn, hun werk hebben beïnvloed en hun fascinatie met de Verzoekingen van Antonius verklaren.

Goddelijk vuur

Perzisch vuur

Perzisch Vuur is overigens ook één van de vele benamingen voor de vuurziekte (*mal des ardents*) **ergotisme**. Het kreeg later de naam Antoniusvuur. De oorspronkelijke naam zal een **geografische** aanduiding zijn — verondersteld land van oorsprong van deze pestepidemie —.
Andere denken op de inhoudelijke en symbolische verwijzing naar de religieuze opvatting van de **Perzen**. Zoroasther: de dood van de godheid en het ritueel gebruik van vuur in Perzië

Joelfeest

Uiteraard werd het Antoniusvuur bestreden door de vonk van het goddelijke dat Antonius in zich had. Bij de Germanen was het de vonk van het vuur (de zon bij de Romeinen) die elk jaar opnieuw **<u>na de winter</u>** Moeder Aarde kwam bevruchten.
Daarom werd met het Joelfeest een groot blok eikenhout verbrand, het joelblok. De as hiervan werd over de akkers gestrooid. Het vuur vernietigt de vruchtbaarheid van de eik niet, maar transformeert en verjongt deze groeikracht om in het nieuwe voorjaar de vegetatie te laten gedijen.

Ostara

Ook **in de lente** had men vuur rituelen
Het Europese heidense voorjaars-vuur werd gekerstend tot Paasvuur.
Dit vuur werd ontstoken ter verering van **Ostara**, de Germaanse godin van de dageraad, het voorjaar en de herrijzende natuur. Het Ostarfeest (paasfeest) werd in het voorjaar gevierd; het was de viering van de dag- en nachtevening van de lente. Zowel het Engelse als het Duitse woord voor Pasen, respectievelijk *Easter* en *Ostern*, komen van haar naam. Ook het woord *oosten* is aan haar naam ontleend of eraan verwant. Dit verklaart ook haar relatie met de zonsopkomst, iedere ochtend in het oosten. Tijdens haar feest brandde het reinigend vuur, waar mensen overheen sprongen. Ze helpt iedereen die in wanhoop of angst bij haar komt. Ze wordt ook wel vereenzelvigd met Valfreya, de Vrouwe van de Strijd. Ze bezit toverkracht, waardoor ze de nachtelijke hemel kan berijden. Ze leidt de zielen van de gevallenen en van hen die een goed leven hebben geleid naar hun rustplaats. Ze bewaakt een fontein die het water van de **wedergeboorte** bevat.

Hellevuur

De naam *hel* komt van het Germaans. In de Germaanse mythologie was Hel de koningin van de onderwereld (vrouw Holle in de sprookjes van Grimm).

Zij had haar burcht in het diepste punt van de wereld. Dit punt heette, net als de burcht, Niflhel (Nevelhel) en dit was de plek waar alle doden naartoe gingen, ongeacht of zij goed of slecht geleefd hadden. Voor de leefwijze in Niflhel hing het er wel vanaf hoe je geleefd had. Voor de zondaars was er een straf. Naast Hel's rijk was er nog een ander dodenrijk, het Walhalla. Zij die dapper gevochten hadden op het strijdveld en waren gesneuveld werden door de Walkuren uitgekozen om naar het Walhalla te gaan.

Apoc. 14:9-10. Iedereen die het beest en zijn beeld aanbidt en het merkteken op zijn voorhoofd of zijn hand laat aanbrengen, die zal ... zal gepijnigd worden met vuur en zwavel, ten aanschouwen van de heilige engelen en van het lam.

Bij Antonius wordt in vele schilderijen dat vuur van de hel als de bedreiging geschilderd waar hij tegen vocht.
Antonius is de meester over het vuur.

Astrologie

In een astrologisch handschrift uit het einde van de 15e eeuw (Universiteitsbibliotheek Tübingen) werd **Saturnus** als Antonieter of zelfs als de heilige Antonius zelf weergegeven.
In zijn hand heeft hij een sikkel, het attribuut van Saturnus, en op zijn hoofd draagt hij een korenaar. (Antoniusvuur - korenparasiet moederkoren). Deze veronderstelling van Kühn gaat misschien iets te ver.

Bij Coene vinden we nog een andere interpretatie van de connectie met **Saturnus** en daardoor het Vuur. In de alchemistische Vuursymboliek — ontleend aan de Egyptische astrologie — werd Antonius — de Egyptische heremiet — geassocieerd met Osiris, zoon van Saturnus, waarmee de alchemie het lood of het zwarte metaal verbond. In de vroege christelijke liturgie werd hij de bevoorrechte bemiddelaar en meester over het Ignis Sacer/ Heilig Vuur en werd aanroepen door de slachtoffers/zondaars om de kastijding door de goddelijke gerechtigheid af te wenden.

Behandeling van ergotisme

In de balsem van Saint-Antoine, waarvan het recept door de Hospitaalbroeders geheim wordt gehouden, bladen of zaden van verschillende soorten verwerkt, zoals kool, snijbiet, vlier, klein hoefblad, brandnetel, heelkruid of wijnruit. Daaraan worden dierlijke vetten (schaap en **varken**) toegevoegd, waarvan Hippocrates de verdienste reeds roemde, maar ook pek en olijfolie. Vooral ook door de aanwezigheid van terpentijn en kopergroen heeft deze zalf een krachtige antiseptische werking.

Veertien planten kunnen worden geïnventariseerd voor de samenstelling van de *Saint Vinage*, de therapeutische drank die uitsluitend door de Hospitaalbroeders mag/kan worden vervaardigd (als Lourdeswater) : **grote weegbree, kleine weegbree**, papaver, ijzerhard, bolvormige ranonkel, helmkruid, dovenetel, kweek, ereprijs, gentiaan, witte klaver, zegge, spelt.

Saint Vinage

Deze wijn was gewonnen van druiven, welke door de ordebroeders waren geoogst van een aan de abdij behorende wijngaard. In deze wijn werd tijdens de grote processie, welke jaarlijks de dag na Hemelvaartsdag werd gehouden, een reliek van St. Antonius gedompeld. Daarna werd hij in kostbaar vaatwerk bewaard.

Deze uitgelezen therapie, welke de genezing van de patiënt trachtte te bewerken door het in vloeibare vorm tot zich nemen van het gebeente van St. Antonius, kon natuurlijk alleen maar voorbehouden zijn aan het moederhuis, dat verzekerde het volledig gebeente van de oude kluizenaar te bezitten

Amputatie

Amputaties met de zaag zijn zeer gangbaar. Het gebruik van zalven op basis van pek en brandnetel maakt het mogelijk om de bloedcirculatie te reactiveren. De brandijzers blijven een integrerend onderdeel van de chirurgische operatie, zelfs wanneer bloedvaten afgebonden worden om complicaties door besmetting te voorkomen. ..

Antonius: verering

Genezing van kinderziekten

Lézat-sur-Lèze; het Antoniusbeeld bij de bron vereerd als geneeskrachtig bij kinderziektes.
Son eau, selon une croyance populaire, a la vertu de guérir le zona (*feu de Saint Antoine* ou *mal des Ardents*)

Tijdens het bewind van de zoon van Keizer Leo de iconoclast (754) werd de verering van beelden heringevoerd.
Tussen deze twee uitersten heeft de religieuze kunst zich sindsdien bewogen. Het **hoogtepunt** lag mijns inziens in de 15de en 16de eeuw, gevolgd door de laagtepunten, de *beeldenstormen* in de 16de eeuw als begeleiding van de Reformatie, en in Frankrijk in de 18e eeuw, tijdens de *Franse Revolutie..* En tenslotte wordt er zelfs van een Tweede Beeldenstorm gesproken, die van de *60er jaren* van de vorige eeuw.

Dierenzegening

Een schilderij van de dierenzegening ter ere van Antonius in Rome in de 18e eeuw. Links is de kerk Maria Maggiore duidelijk herkenbaar, terwijl de kerk waar het zich afspeelt de Sant'Antonio Abate is, de huidige orthodox Russische kerk aan de Via Carlo Alberto. Het moet er zeker zo in Goethe's tijd uit gezien hebben

Varkenskoppen

Het varken is prominent verbonden aan de heilige.

Echte varkenskoppen worden in Aijen, bij Bergen in Noord Limburg, Nederland, geofferd aan Sint Antonius.

Het Sint-Antioniusgilde organiseert het per opbod verkopen van de varkenskoppen.

ESSENE (AFFLIGEM) - De Sint-Antoniusgilde van Essene viert zondag 21 januari het feest van haar patroon, met de bekende verkoop van de offergaven. De gilde houdt deze eeuwenoude religieuze traditie in ere en gebruikt de opbrengst voor het opknappen van waardevol patrimonium, in hoofdzaak de kapelletjes van Essene.

Vasten en sprinkhanen

- Antonius heeft volgens het verhaal erg veel verzoekingen/bekoringen doorstaan, steeds opnieuw beproefd.
- Levend in woestijnen, in afzondering, vastend en sprinkhanen etend (zoals Johannes de Doper).
- Hallucinerend en gebeden prevelend.
- De litteratuur van de mystici is enerzijds apocalyptisch en veel beeldspraak (Babel, vuur en bekoring) en anderszijds vrij direct en realistisch.
- Heel wat schilders gaan in op die spanning.

Als Antonius de kluizenaar is hij herkenbaar aan zijn koord waarmee hij zich onderscheid van Antonius van Padua die geen heeft cingel heeft..

Icoon van Antonius abt

Antonius leefde in Egypte en is dus bij de Kopten bekend vandaar dat zijn beeltenis ook in de iconen is terug te vinden

Varkens

Egypte

In het oude Egypte was een varken op het eerste gezicht **onrein**. Volgens de meeste Griekse schrijvers verafschuwden de Egyptenaren het varken.
Als iemand een varken ook maar in het voorbijgaan aanraakte, stapte hij meteen met kleren en al de rivier in om de smet af te wassen. Men geloofde dat het drinken van **varkensmelk melaatsheid veroorzaakte**.
Het was varkenshoeders, ook al waren zij geboren Egyptenaren, verboden een tempel te betreden; en zij waren de enige personen voor wie zo'n verbod gold. Niemand zou ooit zijn dochter aan een varkenshoeder uithuwelijken of met de dochter van een varkenshoeder trouwen; varkenshoeders trouwden onder elkaar.

*Anderszijds offerden de Egyptenaren eenmaal per jaar varkens aan de maan en aan **Osiris**; en zij offerden ze niet alleen, zij aten ook hun vlees, terwijl zij op geen enkele andere dag van het jaar varkens offerden of hun vlees nuttigden. Degenen die te arm waren om op deze dag een varken te offeren bakten koeken van deeg en offerden die als substituut.*

Seth

In de historische was de angst voor en de afkeer van het varken zwaarder dan het **ontzag en de verering** waarvan het wellicht het voorwerp was en die het nooit helemaal verloor had.
Men ging het varken beschouwen als een belichaming van Seth of Typhon, de Egyptische duivel en de vijand van Osiris.
Het was immers in de gedaante van een zwart varken dat Typhon het oog van de god Horus uitrukte; Horus verbrandde hem

en stelde het offer van het varken in, nadat de zonnegod Ra het dier onrein had verklaard. Ook het verhaal dat Typhon toen hij een zwijn achtervolgde het lichaam van Osiris vond en het verscheurde en dat dit de reden was waarom er eenmaal per jaar varkens werden geofferd, is duidelijk een gemoderniseerde versie van een oudere legende, waarin Osiris ... wordt verminkt of gedood door een wild zwijn, of door Typhon in de gedaante van een zwijn.

Osiris

Verder door redenerende komen Egyptologen tot de vaststelling dat het varken en Osiris één en dezelfde zijn.
De recentere afbeeldingen van Seth hebben die verwijzing naar het varken niet meer.

Hier zie je hoe toepassingen op oude cultussen vaak hersenspinsels zijn die weinig aanbrengen. Wat het varken in Egypte betreft is de enige conclusie. Het is niet vreemd dat Antonius reeds in Egypte iets met varkens kon te maken hebben. Alhoewel het attribuut pas later algemeen erbij hoort.
Dieren zijn vaak **demonen** in de eerste verhalen rond Antonius. De kameel, de ezel en het paard zijn bruikbare gezellen. Het varken wordt niet vernoemd. wee leeuwen graven het graf van Paulus van Thebe, de eremijt.
Het is dus niet zo duidelijk dat varken bij Antonius een historische oorsprong heeft. M.a.w. het is zeker zijn **huisdier niet geweest.**

Medisch nut

Een andere dwarsverbinding halen we uit de paragraaf waar het over de injectie van het oogvocht van een varken gaat. Daar beweert men dat een inspuiting in een oor om die persoon van blindheid te genezen medisch nu heeft bewezen.

Latere varken-connecties

Bekend zijn de vele verzoekingen van de duivel .
Zo werd aan het levensverhaal van Antonius, zoals dat in de gedrukte uitgave van het *Vaderboek*uit 1490 is opgenomen, een aantal legendarische passages toegevoegd die niet in de beschrijving van Athanasius (tijdgenoot Bisschop die zijn levensgeschiedenis schreef) en de *Legenda Aurea (Hubertus van Rosweyden)* voorkomen.

Uitvoerig wordt verteld over een duivelse koningin, die de aandacht van Antonius 'probeert te trekken ***terwijl zij met haar gezellinnen baadt in de rivier****. Onder het voorwendsel dat zij zich onder zijn geestelijke leiding wil stellen, troont zij hem mee naar haar stad waar zij hem probeert te imponeren door uitingen van liefdadigheid, magische geneeskunst en rijkdom. Ten slotte stelt zij hem voor met haar te trouwen.*
Wanneer zij hem daarbij zijn ordekleed wil ontrukken, doorziet Antonius haar en roept Jezus te hulp. Terstond verandert zij ***in een zwart varken****. De bewoners van de stad veranderen in duivels, die hem vastgrijpen en langdurig martelen.*

Het andere verhaal stamt uit Barcelona en wordt door de Antonianen verteld:

Antonius kwam naar **Barcelona** en de **gouverneur** vroeg hem zijn dochter te genezen. Antonius verrichtte een wonder en genas het meisje, en toen hij op het punt stond terug te keren naar zijn plaats van herkomst, de Thebaïde, kwam hij een zeug tegen die een kreupel biggetje in de bek droeg. De zeug legde het biggetje aan de voeten van Antonius, die weer een wonder verrichtte en het biggetje genas. De dankbare zeug besloot daarop de **heilige nooit meer te verlaten** en hem te begraven als hij stierf.

Griekse verhalen

Demeter

De Attische Thesmophoria waren een **herfstfeest** dat uitsluitend door vrouwen in oktober werd gevierd; met rouwrituelen werd de afdaling van **Persephone (of Demeter)** in de onderwereld herdacht en met vreugdevertoon haar terugkeer uit het dodenrijk.

De riten bestonden erin **dat varkens in de kloof werden gegooid**. Het varken was belichaming van de korengodin zelf — ofwel Demeter, ofwel haar dochter en dubbelgangster Persephone.
Het jaar erop werden de rottende rest bij het zaaigraan gemengd dat was zekerheid voor de komende oogst.
De Romeinse tegenhanger is **Ceres**.

Adonis dood

Wat **Adonis** betreft: diens connectie met het varken werd niet altijd verklaard door het verhaal dat hij door dit dier was **gedood**. Volgens een ander verhaal reet een wild zwijn de **schors van de boom waarin Adonis werd geboren** met zijn slagtanden open. Volgens een derde verhaal werd hij door Hephaestus gedood op de berg Libanon toen hij op **zwijnejacht** was.
Het is vaker zo dat de doder bij de mythische verhalen de godheid zelf is. De doder wordt vaak oo geofferd aan die godheid. In de sfeer van het taboe is heilig en onrein verwarrend. Heilig, geofferd werd het communie…..

De dood van Adonis; Giuseppe Mazzuoli (ca. 1644-1725); Hermitage, St. Petersburg

De Romeinen en de Kelten

De Romeinen

Er zijn heel veel voorbeelden hoe het varken als voedsel belangrijk was. Het werd geofferd (opgetuigd) voor de strijd om een tempel en een graf te wijden,.. M.a.w. het was naar de wereld van de goden belangrijk. Het werd als everzwijn op de helm gezet als een soort *amulet,* het prijkte op de vlaggenstok als een soort *totem*. Men zag hierin niet alleen geen aanleiding voor *demonisering*, maar men nam een voorbeeld aan deze wezenlijke karakteristiek voor het eigen strijdlustige handelen.

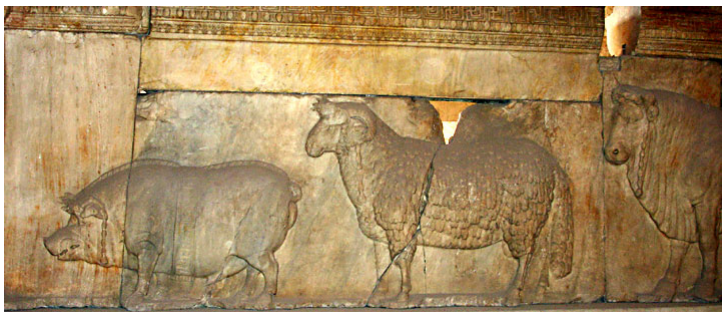

Bij de kelten

Volgens Strabo, waren de Galliërs grote eters van vlees, vooral van varkensvlees, hetzij vers of gezouten. *Gallië*, zegt hij, *voedt zo veel kudden, en, vooral, zo veel varkens, dat het niet alleen Rome, maar heel Italië, van vet en zout vlees voorziet*.

De grote ceremoniële maaltijden omvatten het slachten van een varken dat vervolgens overeenkomstig strikte regels wordt verdeeld: volgens Ierse teksten zijn de poten voor de koning, de ribben voor de koningin, de kop voor de **varkenshoeder**, en de schenkels voor de vechtersbazen.

De Keltische representanten van **Diana** treffen we aan in de Ardennen, waar zij Arduina wordt genoemd. Het archetypische beeld van Arduinna, de *Godin van de Hoogten* die vroeger als *Dame van de Bossen* bekend was, is dat van een jonge vrouw die korte tuniek draagt en die *zijdelings* op de rug van een everzwijn rijdt. Dit beeldje, dat in de 19de eeuw werd ontdekt, draagt geen inscriptie maar het ligt voor de hand te veronderstellen dat het Arduinna voorstelt, omdat het symbool van de Ardennen een everzwijn is, of vice versa, de Ardennen zijn naar haar vernoemd.

Kwartaalschrift 2011/2
v.u. Onzen Heertje erfgoedvereniging vzw.,
Doornstraat 11A, 8970 Poperinge

Antonius Abt (deel 2)

De varkenshoeder

Bij de kelten was de varkens hoeder een belangrijke figuur.

Dat zien we in het verhaal van de **H. Patrick**., uit de 5de eeuw, die gedurende zijn eerste verblijf in Ierland, na zijn ontvoering door piraten, varkenshoeder van een koning is geweest.

In het l*even van* ***Sint Paul Aurélien*** vindt men de figuur van de varkenshoeder altijd in dezelfde rol van opzichter/waker en bewaker/hoeder van een landstreek terug.
Een andere gebeurtenis waarin een varkenshoeder een rol speelt, vind je in het *Leven van* ***Sint Malo***, geschreven aan het einde van de 9de eeuw. Terwijl de heilige Malo zich naar de stad van Alet begeeft (waar hij bisschop zal worden), ontmoet hij een arme man die zich in een sloot verbergt:Hij vroeg hem waarom hij zich daar verborg. Hij zei, ***ik hoed de varkens van mijn meester Domnech***. *En een zeug had acht kleintjes onder haar; een ziekte is gekomen, zij is dood, en dit is de derde dag dat ik me verstop en dat ik niet in zijn aanwezigheid durf te komen*.

En de heilige Malo vroeg hem waar de zeug was, en toen toonde hij hem de zeug en de acht biggetjes die knorden; toen werd de heilige Malo door medelijden getroffen, hij raakte de zeug met zijn stok aan, en **zij stond meteen op**; en toen (liep de dienaar) met uiterste (vreugde) naar zijn meester (en) vertelde (hem alles). (zie Antonius in Barcelona)

Tristan en Isolde

Ook Tristan uit de wijd en zijd bekende legende van Tristan en Isolde was varkenshoeder. Deze legende gaat terug naar bronnen uit een oude Keltische mythologie, voor-christelijk en voor-middeleeuws.
Uit deze legende wordt duidelijk dat voor helden in opleiding als Tristan, het hoeden van varkens een proef is van de kinderjaren. Deze proef is de scholing in het bevel. Tristan moet de integriteit van een kudde varkens bewaren door de meerdere aanvallen af te slaan. In zijn heldhaftige verzet toont hij zijn waarde. Tristan doet zo zijn oorlogsscholing op.
In een andere tekst is er duidelijk sprake van een gelijkstelling van Tristan en het everzwijn. Het everzwijn is het symbolische dier van de priesterlijke klasse. Dit is af te leiden uit de legende van Merlijn die zich tot zijn kleine varken richt alsof deze zijn vertrouweling is. Men zou dan moeten veronderstellen dat door zijn gelijkstelling met dit dier, Tristan druïdische kenmerken bezit. Daar kunnen we nog aan toevoegen dat Tristan musicus is en de muziek is bij uitstek een druïdisch voorrecht.
Ook uit andere Ierse mythologische teksten halen we de priesterlijke en druïdische, de sprookjesachtige en goddelijke rol van de varkenshoeder in de oude Keltische tradities.
Varkenshoeders zijn zowel legeraanvoerders, druïden als magiërs.

Merlijn

Er zijn gelijkenissen en één verschil
•Evenals Antonius is Merlijn honderd jaar oud.
•Hij is een langdurig kluizenaar, levend in een grot, en erkend wijze of tovenaar.
•Hij heeft een bijzonder contact met wilde dieren, in het bijzonder met een wild zwijn, en geneest ze.
•Hij lijkt vegetarisch te zijn.
•En hij ondergaat de verzoekingen van een mooie vrouw. Maar….

Ik haalde een armvol takken en bladeren en ging de grot binnen. Hij was schoon en droog. Tegen de achterwand maakte ik een legerstede waarover ik een paar bontvellen gooide en waarop ik me vervolgens uitstrekte. De maan verscheen in de grotopening en wierp haar kille licht naar binnen. Opeens werd zij bijna verduisterd door een lange, gracieuze gestalte, omgeven door een aura dat iets had van vergane glorie. Viviana strekte zich naast me uit.
Met geveinsde strengheid zei ik: 'Dus al in het eerste uur van mijn kluizenaarsbestaan achtervolg je me als een wereldse verzoeking en breng je me in de situatie van Antonius van Heracleopolis die tegen de schijngestalten van het vlees moest vechten.' [Heracleopolis ligt vlak bij Coma, de veronderstelde geboorteplaats van Antonius.]
'Laat me nog een paar uur bij je blijven. Tot de ochtend. Tot de ochtend maar.'
'Dat is langer dan je nodig hebt om te overwinnen.'
Ik omhelsde haar en vervolgde:
'Als Antonius de anachoreet met zo'n verzoeking zou zijn geconfronteerd was hij bezweken. En ik probeer er niet eens weerstand aan te bieden.'

Eikels en druïden

De functie van de varkenshoeders als ziener zou teruggaan tot activiteiten in een primitieve samenleving die gewoonlijk dichtbij of in bossen gevestigd was. Het varken en zijn hoeder zouden dan waarschijnlijk hetzelfde voedsel eten, dat met hun beschermgod, een Keltische varkensgod, wordt geassocieerd, t.w. eikels. Het is axiomatisch dat de varkens eikels eten, en het is welbekend dat de eik een heilige boom is.
Zo wordt dan gedacht dat varkenshoeders hun visioenen kregen na het eten van eikels. Sommige werden beschouwd als tovenaars die hun magische

krachten verkregen door het kauwen van eikenbladeren. Als andere mogelijkheid werd verondersteld dat de noot-achtige gallus, een aangroeisel op de eik, hallucinaties kon veroorzaken als deze werd gegeten. Tenslotte, de druïden/varkenshoeders kregen niet alleen hallucinaties of visioenen maar zij zouden ook voorspellingen kunnen doen nadat zij eikels hadden gegeten.

Germanen

Joelfeest

Op de joelfeesten van de Germanen wordt een varken geofferd. Freyr zelf heeft als rijdier een mannetjeszwijn.
Gullinborsti, dat wil zeggen Borstels van goud, die door de dwergen voor hem uit de huid van een varken is gecreëerd.
Dit zwijn kan sneller lopen dan een paard, door de lucht en op het water, dag en nacht, en de borstels verspreiden een licht om zich heen om de weg te wijzen. Freyr reist in een wagen die aan dit mannetjeszwijn gekoppeld is, die ook wel Slîdrugtanni (Met de dreigende tanden) genoemd wordt.
Volgens de Hervörssaga offerde men een varken op de avond van Joel, dat wil zeggen het grote winterfeest van de oude Germaanse gemeenschap, het huidige kerstmis. Joel, omstreeks de tijd van de zonnewende of een beetje erna, was het moment waarop de wezens van de Andere Wereld die van deze wereld bedreigden, net als bij de Kelten tijdens Samhain ("Allerheiligen"), twee maanden eerder.

Beenderen van varkens

En net als bij de Kelten vindt men beenderen van varkens in de graven van het Germaanse gebied, en in een offerput zijn de beenderen van paarden, varkens en honden gevonden.
Last but not least: de bestanddelen van het varken speelden een rol in de magie. Volgens de Völuspá, een van de gedichten uit de poëtische Edda, die vertelt over de begintijd van de wereld en over het lot van de goden, heeft de god, Heimdall zijn grote kracht gekregen van de aarde,

de koude zee, en het bloed van het offervarken. Als zodanig is het een toverrecept.

Mogelijke kerstening

Net zoals we Wodan als de voorloper van Sinterklaas kunnen beschouwen (Noorse en Germaanse goden van het vuur), vind ik het wel zeer verleidelijk te veronderstellen dat Antonius in gekerstende vorm de opvolger is van Freyr, met nu als metgezel een gedomesticeerd varkentje.
Een enkele keer lijkt deze afstamming ook in de iconografie van Antonius tot uiting te komen, zoals we zien in het beeld in Millegem, waar Antonius vergezeld wordt door een zwijn (rechts)
Maar ik vermoed dat er nog een tussenstadium geweest is, een andere heidens-heilige held, magiër of kluizenaar, één van de hierboven genoemde varkenshoeders, die als overbrugging diende tussen de Germaanse of Keltische goden en Antonius: de missing link.
Dus — in de Keltische traditie — zou Antonius ook als varkenshoeder gezien kunnen worden, en bij extensie als hoeder i.e. beschermer van het al het vee, in welke hoedanigheid hij ook nu nog steeds wordt aangeroepen.

Bijbel

Verzoekingen

Leviticus 11: 7-8: het varken, want het heeft wel gespleten hoeven maar het herkauwt niet: het geldt als onrein. Het vlees van deze dieren mag u niet eten en hun kadavers niet aanraken: zij gelden als onrein
Barmhartige Vader de *verloren zoon* uitgeschilderd als dé zondaar die moet varkens hoeden om aan zijn kost te geraken..
Marcus 5, 8-13: Want Hij had hem gezegd: 'Onreine geest, ga weg uit die man.' Jezus vroeg hem: 'Wat is uw naam?' En hij antwoordde: 'Mijn naam is Legio, want we zijn met velen.' En hij smeekte Hem, hen niet het land uit te sturen. Nu weidde daar tegen de berghelling een grote troep varkens. Ze smeekten Hem: 'Stuur ons naar die varkens om daarin te gaan.' Hij stond hun dat toe. De onreine geesten kwamen eruit en gingen de

varkens in, en de troep stoof de helling af, het meer in, zo'n tweeduizend, en ze verdronken in het meer

Hoofdzonden: Vraatzucht

Wanneer de zonden aan bot komen dan is het varken niet de allersympathiekste onder de dieren.

De zeven hoofdzonden zijn: ira (woede), gula (onmatigheid, vraatzucht), luxuria (onkuisheid, wellust), invidia (nijd, jaloezie), acedia (ledigheid, luiheid), superbia (hovaardij) en avaritia (gierigheid). In deze Middeleeuwse prent, waar de hoofdzonden als dieren verbeeld worden, staat het varken voor gula, vraatzucht.

Antonieten

Ontstaan

De lekenbroeders uit Saint-Antoine die **de aalmoes van Schotland tot in Antiochië** beoefenen (in hun buurt Benedictijnen abbaye de St. Antoine) bedelden om het Sint Antoniusbrood.
Een grote stoot aan de aandacht voor Saint-Antoine werd gegeven in het **pest jaar 1089,** toen een huiveringwekkende ziekte, ignis, ignis sacer, ignis infernalis, vuur, heilig vuur, **hels vuur** genoemd het oosten van Frankrijk teisterde. Onder deze omstandigheden aanvaardden de Benedictijnen gaarne de hulp van de leken, die uit liefde tot God bereid waren, de lijdende mensheid te **verplegen.** Volgens de traditie zouden een zekere Gaston en zijn gezellen dit begonnen zijn.

als oprichters van het hospitaal gelden de edelen Gaston en Gérin, heren van Valloire. De laatste dreigde aan de Vuurziekte te sterven, en de vader deed een gelofte aan de heilige Antonius, dat zij zich allebei, als zijn zoon Gérin weer zou genezen, met hun gehele vermogen aan het genezen van de slachtoffers van het helse vuur zouden wijden. Vader en zoon vernieuwden hun gelofte, toen Gérin verrassend genezen werd.
Die nacht had de graaf uit de Dauphiné een droom. De

heilige Antonius in eigen persoon verscheen aan hem en herinnerde hem aan zijn gelofte. Daarbij gaf hij hem een staf in **T-vorm**, die hij in zijn hand had, en droeg hem op deze in de aarde te steken. Nauwelijks had Gaston dit gebod opgevolgd, of **de staf veranderde in een grote boom**, met loof en twijgen, bloesem en vruchten.

Rondlopende varkens

Zijn verering werd zorgvuldig aangekweekt en uitgebouwd door de Antonianen (Antonieten)— gasthuisbroeders, hospitaalbroeders, kanunniken van St.-Antonius — die in alle landen der christenheid hun commanderij hadden gevestigd.

Er zijn verhalen dat de duivel ooit aan hem verscheen in de gedaante van varkens, maar aannemelijker is dat het te maken heeft met de Antonieten, een middeleeuwse kloosterorde, die zich baseerde op Sint Antonius. Zij hadden het recht om varkens te laten rondlopen die leefden van het afval in de middeleeuwse steden. Zoiets als in Caïro dus. Praktisch en hygiënisch. Deze Antoniusvarkens kregen vaak een belletje of een penning om, zodat iedereen wist dat men deze dieren met rust moest laten.

Lodewijk VI

11 oktober 1131 werd de koning Lodewijk VI door een rondlopend varken ten val gebracht en stierf. Dan kwam het verbod van varkens te laten rondlopen, tenzij de varkens van de Antonieten. Lodewijk IX bekrachtigde dit decreet.

Benedictijnen en Antonianen.

Antonianen

De naam Antonianen en Antonieten, lekebroeders van de Heilige Antnonius, wordt door elkaar gebruikt.

Zeer bijzonder werd druk uitgeoefend op de vasthoudende welgestelde. Deze werd vergeleken met een varken — en voor hen was dan het varken van St.-Antonius een voortdurende vermaning. Zolang een varken leeft heeft niemand er profijt van. Eerst wanneer het geslacht is, kan men daaraan plezier beleven. Dit is ook het geval met de rijken die niets kunnen missen. Aan hen heeft men tijdens hun leven

niets. En na de dood? Dan gaat satan met zijn ziel aan de sleep, de wormen met zijn lichaam en de erfgenamen met z'n bezittingen.
Bovenaan: Antonius & Antoniaan met T en klokje aan collier om de hals

Varken als helper: Tot over de dood heen

Het varken hielp Antonius om het vuur uit de hel te stelen en in de strijd tegen de draakvormige demon. Hij is dus assistent in zijn betrekkingen met de onderwereld
In Andorra wordt op 17 januari Sint-Antonius gevierd met de *Encants*, de verkoop per opbod van stukjes varkensvlees, waarvan de opbrengst ten goede komt aan een mis voor de zielen in het Vagevuur.
Op die dag, wordt een bijzonder stukje — de poot — nog veel waardevoller: dit deel is gewijd aan de Sint en aan de Dood, temeer daar jonge jongens een bot kiezen om er een bromhout of snorrebot (*bullroarer*) van te maken, een expliciete recipiënt van de stemmen van de doden.
Echter, dit kleine bot, dat moet worden bewaard, is ook een zaad voor de Opstanding. Dit geloof komt voort uit en is gerechtvaardigd door het leven van de heilige Antonius de Kluizenaar, de mythische **stichter van de christelijke begrafenis**.

Levensloop

Inventie

Na jaar 21 van het consulaat van Basilius, werd het lichaam van de heilige Antonius de eremiet gevonden en met maximum eer naar Alexandrië overgebracht en plechtig in de basiliek van de heilige Johannes de Doper geplaatst. Hij stierf in 356 en pas 200 jaar (529) later vindt men zijn beenderen. Zelf wilde hij niet dat men wist waar hij begraven zou zijn, zegt de legende.

Translatie naar Constantinopel

Recentere auteurs vertellen dat de relieken tijdens de opstand van de Egyptenaren tegen keizer Heraclius (635) of Constantijn III Pogonat (668-685) van Alexandrië naar Constantinopel werden gebracht, ter voorkoming van ontheiliging, om deze te onttrekken aan "de barbaarse horden", waarmee de Moslims bedoeld worden, waar ze werden bijgezet in een antieke basiliek bij de poorten van de stad.

Photios de grote, Gregorius Palamas en Marcus van of Efese, de drie Gorte Ortodoxe fifuren van Constantinopel.

Start

In een Aalsters retabel vindt men de passage: Toen zijn ouders gestorven waren hoorde hij het evangelie van de rijke jongeling en hij verkocht alles. Enkel voor zijn jongere zus was er iets om van te leven over…

Deze gegevens zijn niet gemakkelijk te controleren. Reden: tijd van vervolgingen….

Ascese

Dé aandacht van de christen werd vooral gericht op de ascese. In de woestijn werd hij monnik. De verhalen steunend op Athanasius, Bisschop van Alexandrië. Geschreven in; 356—362 n. Chr. vertonen vele gelijkenissen met andere heiligen. Het verhaal loopt parallel met Paulus van Thebe

Verzoeking

De schrijver in de oudheid stelt het zich zo voor de aanhoudende gebeden van Antonius, deden de duivel uiteindelijk grijpen naar de wapens 'die in de navel van de buik' zijn, en waar hij zich ook op beroemde. Dat is namelijk zijn eerste valstrik voor jonge mensen.

Alexandre Louis Leloir. De Verzoeking van Sint Antonius, 1871

En de duivel, ongelukkig schepsel, bestond het zelfs de gestalte van een vrouw aan te *nemen en al haar gedragingen na te bootsen, alleen om Antonius te verleiden. Maar hij, zijn geest gevuld met Christus en de adel van de ziel die Hij inspireert, doofde de gloeiende kolen van het bedrog van de ander. Nog eens hield de vijand hem het gemak van het genot voor, maar hij, als een man vervuld van woede en verdriet, richtte zijn gedachten op de dreiging van het vuur en het knagen van de worm en door deze in stelling te zetten tegenover zijn tegenstander, doorstond hij de verleiding ongedeerd.*

Félicien Rops. *La Tentation de St-Antoine*, (1878). Bibliothèque Royale de Belgique

Bij Bosch zien we in zijn voorstelling van de bekoring: het varken.

In de geestelijke litteratuur staat vaker de zin: *een burcht die al veroverd is wordt niet meer aangevallen*.

Grafkamer

Athanasius vertelt dat hij om alleen te zijn zich opsloot in een grafkamer. Daar werd hij gegeseld door een Egyptenaren

legioen duivels. Deze praktijk was in Egypte verspreid. geloofden in voortbestaan.

De verzoeking van St. Antonius. Mathias Grünewald, (1510-1515); Musée d'Unterlinden, Colmar, Frankrijk.Dit verblijf in de necropolis komt overeen met de Indiase ascetische praktijk van het verblijf op de shmashana, de crematieplaats, wat voor dezelfde reden, ook nog door hedendaagse sadhoes, gedaan wordt. Sadhoes die dit als kern van hun ascese nemen, worden aangeduid als Aghori's. In de mythologie van Shiva wordt hiervan ook gewag gemaakt: het is zijn favoriete verblijfplaats waar hij de beste meditatie bereikt, in het gezelschap van geesten en 'demonen'.
Shmashana markeert het einde van de fysieke fase van het leven. De dood is een eerste vereiste voor elke nieuwe schepping, een 'sterven uit het leven' markeert het begin van het spirituele leven.

De razernij van al deze verschijningen tegelijk en het lawaai van hun geluiden

was zeer angstaanjagend. Antonius werd door hen geslagen en gestoken en daardoor kreeg zijn lichaam nog meer pijn te verduren. Maar onvervaard, en er nog waakzamer door, bleef hij liggen. Hij kreunde wel vanwege de pijn van zijn lichaam, maar helder van geest, en alsof hij de spot met hen dreef zei hij: *Als er enige kracht in jullie was geweest, dan was het genoeg geweest als er maar één van jullie was gekomen. Maar omdat de Heer jullie kracht gebroken heeft, proberen jullie me nu bang te maken door met z'n allen te komen. Het is echter een teken van jullie zwakheid dat jullie het uiterlijk van wilde beesten aannemen." Hij sprak met kracht: "Als jullie het kunnen en macht over mij hebben gekregen, aarzel dan niet maar val aan! Maar als jullie het niet kunnen, waarom vallen jullie me dan tevergeefs lastig? Want het geloof in onze Heer is voor ons een zegel en een muur ter bescherming.* En hij zag licht.

In de woestijn (goud)

Sint Antonius Abt in verzoeking door een stuk goud. c. 1436, Fra Angelico, Museum of Fine Arts, Houston

Al verhalen de legenden dat Antonius de eerste kluizenaar was, de geschiedenis stelt het anders. In de woestijn bekoorde

de duivel hem met goud. Maar het zou Antonius niet zijn… als hij daar zou aan bezwijken..

In het gebergte

De Thebaïde Gerardo di Jacopo Starnina. ca.1400. Officia, Florence

Hij kreeg **voedsel** via een opening. Dat gebeurde tweemaal in het jaar. Hij kon zes maand verder met het brood dat men gebracht had. **Water** had hij in het kasteel. Vaak hoorde men demonen die met hem vochten.
Hij verbleef er volgens het verhaal van Athanasius **twintig jaar**. Hij **werd niet ouder**. Hij bleef zoals ze hem gekend hadden voorheen. Nu kon hij anderen **opleiden**.

De historicus beschrijft hem als een filosoof van de richting van Pythagoras. Hij was als iemand die door de logos (rede) bestuurd wordt.

Anachoreten

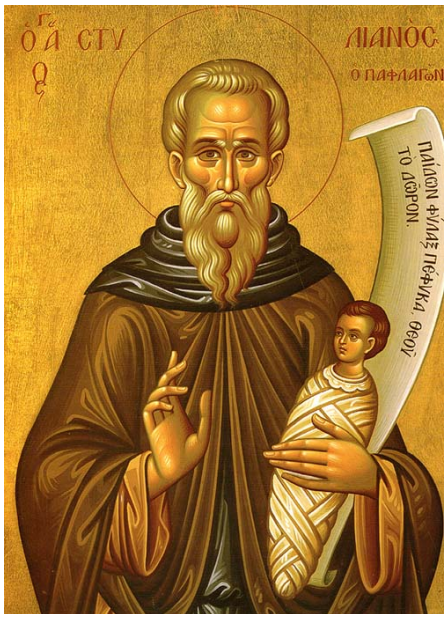

Allipius de styliet

De respectabele patriarch (want Antonius bereikte een leeftijd van **honderdvijf jaar**) was nog getuige van het talrijke nageslacht dat hij met zijn voorbeeld en zijn lessen had verwekt. De omvangrijke kolonies monniken groeiden snel in de woestijn van Libië, op de rotsen van Thebaïs en in de steden aan de Nijl. Ten zuiden van Alexandrië woonden er op de berg en in de aangrenzende woestijn van Nitria **vijfduizend anachoreten**, en de reiziger kan nog steeds de ruïnes van vijftig kloosters bezoeken die op die kale bodem door de discipelen van Antonius zijn gesticht.

H. Paulus van Thebe en Antonius. Twee leeuwen bij de begrafenis van Paulus
H. Gerasimo, Thebaan
H. Ghislain, anachoreet.

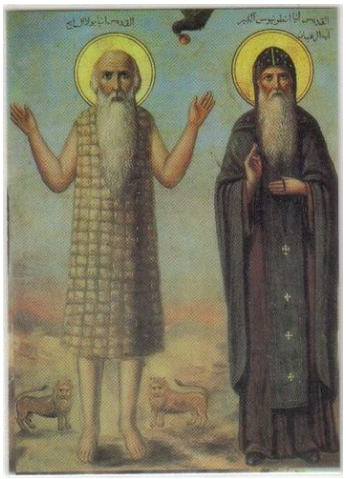

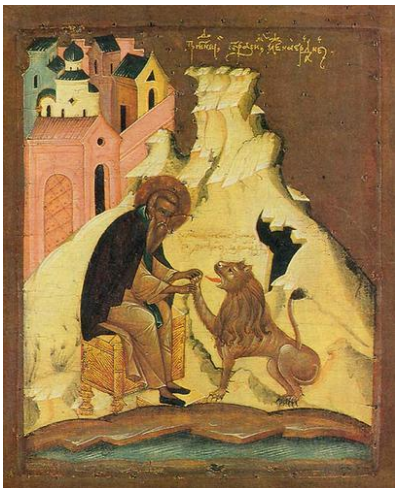

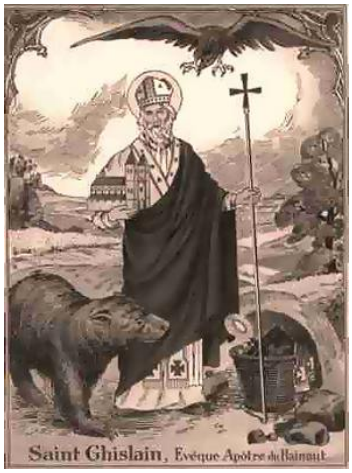

Demonen

Veel kunstenaars hebben zich laten inspireren door de tijdsgeest. Vaak zijn de beelden die van de verzoeking van de H. Antonius bestaan niet direct betekenisvol voor onze tijd.

De verzoeking van St. Antonius Marten de Vos, (1591-94) Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen.

Behalve de bezoekingen door allerlei duivels en monsters, zien we Antonius ook Paulus van Thebe naar zijn graf dragen.

Leraar

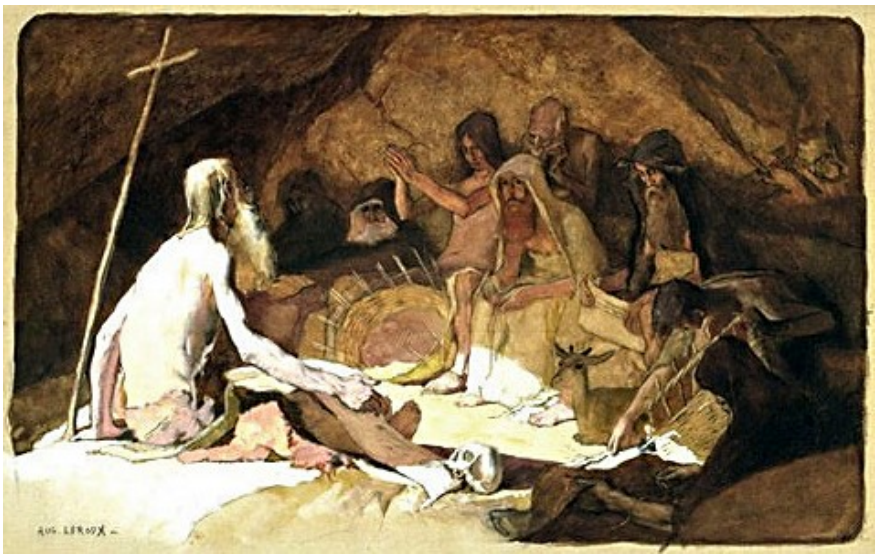

De patriarch in lompen spreekt anachoreten toe. Geen varken maar een Egyptisch woestijnhert luistert mee. Als een hert…..

Van alle tijden

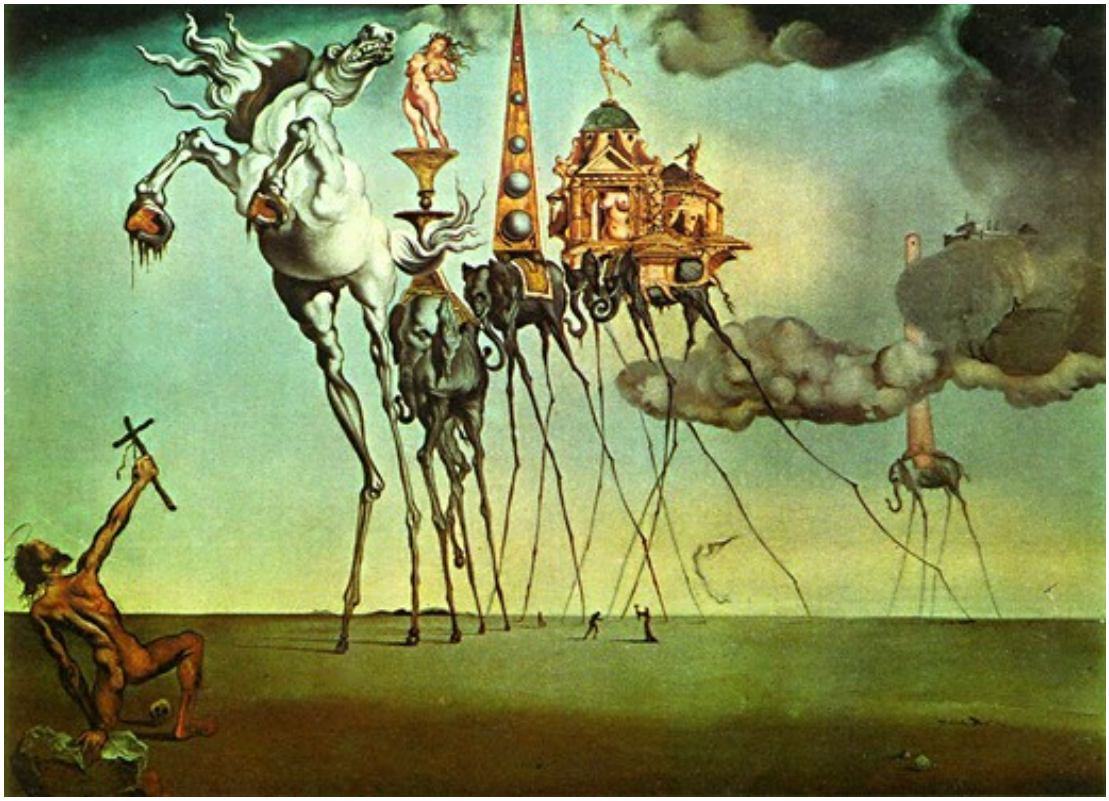

De verzoeking van de heilige Antonius. Salvador Dali, 1946.

Dan zullen wij zien dat de strikken van de boze geesten slechts rook zijn en dat zij veeleer op de vlucht gaan dan op de vlucht jagen
Want het is al een bewijs van **onverstoorbaarheid** om enkel te vragen: 'Wie ben je en waar kom je vandaan?'

De tijd van de vervolging

Maximinus Daja werd keizer in het jaar 305. Hij ontketende in 308 in het Oosten en vooral in Egypte een van de wreedste **vervolgingen** tegen de christenen. Toen de andere keizers een edict van verdraagzaamheid uitvaardigden in 311, deed Maximinus mee voor de vorm, **maar het edict werd niet afgekondigd in zijn gebieden**. De vervolging woedde opnieuw totdat hij verslagen werd door keizer Licinius in 313 en hij wel moest toegeven. In hetzelfde jaar stierf hij.

Naar de berg

Toen Antonius echter zag dat sommigen zich vanwege dat brengen van brood afmatten en ontberingen leden, wilde hij ook daarin de monniken sparen. Hij besloot aan degenen die hem kwamen opzoeken te vragen om voor hem een houweel, een bijl en wat tarwe mee te brengen.
Later heeft hij ook groenten gekweekt zodat hij de bezoekers kon vergasten wanneer ze naar hem toe kwamen.

De tijd van de wonderen

Een legerofficier genaamd Martianus kwam hem lastig vallen. Deze had namelijk een dochter die door een demon werd geplaagd.
Maar Antonius zei: "**Ga heen**, dan zult u genezen." Maar toen hij gewelddadig was en er een paar dagen bleef, wachtte Antonius en zei: *Zolang u hier blijft, kunt u niet genezen worden. Ga weg, en als u in Egypte bent aangekomen, zult u het wonderteken zien dat in u teweeggebracht is…*

Er was ook een maagd uit Boesiris in de provincie Tripolis, die een vreselijke en afzichtelijke afwijking had, want de afscheiding van haar ogen, neus en oren viel op de grond en veranderde in wormen.

Toen ze hem vroegen of zij ook toegelaten kon worden, stond Antonius dat niet toe, maar zei: Gaat heen, en als zij niet al gestorven is, zult u haar genezen aantreffen; hoewel deze prestatie niet van mij is,..
Maar eens waren twee broeders naar hem op weg, en het water raakte op, en één stierf en de ander was de dood nabij, want hij had geen kracht om nog verder te gaan, maar lag op de grond en dacht dat hij zou sterven. Maar Antonius die in de bergen zat, riep twee broeders, die toevallig aanwezig waren, en spoorde hen aan: Neem een kruik water en ren over de weg die naar Egypte gaat. Want er waren twee mannen op komst, maar één is al dood, terwijl de ander elk ogenblik kan sterven als u zich niet haast. Want dit is mij geopenbaard toen ik zat te bidden. De monniken vertrokken dus. Zij vonden de een dood liggen en begroeven hem, en de ander versterkten zij met water en brachten hem bij de grijsaard.

Daarna, bij een andere gelegenheid daalde hij af naar de kluizen buiten de berg gelegen, toen men hem uitnodigde scheep te gaan om met monniken samen te bidden. Daar nam hij als enige een buitengewoon onplezierige geur

waar. Maar degenen die aan boord waren zeiden dat de stank veroorzaakt werd door de vis en het gepekelde vlees aan boord, maar hij zei dat de stank een andere was.

En terwijl hij nog aan het spreken was, begon een jongen, die van een boze geest bezeten was en die zich in het schip had verstopt, te schreeuwen. Maar Antonius berispte de boze geest in de naam van onze Heer Jezus Christus, en deze verliet hem en de man werd geheeld. Allen wisten toen dat de slechte geur van de boze geest was gekomen.

Het wonder voor Constantijn

Keizer Constantijn bidt in een Kerk; Sophia [zijn dochter] gekweld door boze geesten; In een droom geeft God Constantijn de Opdracht het Stoffelijk Overschot van Antonius te Zoeken; Bisschop Theophilus vertrekt naar Egypte.

Maar de data betreffende Theophilus (één of twee), Constantijn de Grote en Antonius lijken toch niet erg te kloppen. Zo leefde Constantijn van 272-337 en Antonius van 251-356

De hele reis is natuurlijk vergeven van wonderen. Antonius verschijnt aan Theophilus en toont hem zijn hermitage; sterren geven Theophilus en zijn gezelschap gedurende veertig dagen de juiste route aan; ze vinden het graf van Antonius waar twee leeuwen (die van Paulus eigenlijk) aanwezig zijn. Daarna zijn er de wonderen door de aanwezigheid of het aanraken van de relieken: twee lepralijders worden genezen; drie mannen die door leeuwen gedood zijn worden tot leven gewekt; een gek wordt genezen; vijf kinderen worden van de wolven gered; de zieken in Alexandrië worden genezen na aanraking van het lichaam van Antonius; Antonius doet een man uit de dood herrijzen; blinden worden genezen na aanraking van het lichaam van Antonius; Antonius stelt Theophilus en compagnons gerust tijdens een hevige storm op zee.
En als belangrijkste wonder — want dat was tenslotte ook de aanleiding — wordt Sophia, de dochter van Constantijn, genezen.

Ora et labora

Als teken van het herstel van de vrede van het paradijs heeft Antonius ongehinderd omgang met de wilde dieren die aan zijn bevel gehoorzamen. Heerschappij over de dieren is sindsdien een regelmatig terugkerend thema in heiligenlevens geworden. Denk aan Sint Franciscus met de wolf, Serafim van Sarov met de beren, enz.

Even naar het dal

Antonius verliet weinig de berg, maar het gebeurde toch.

Maar onderweg raakte het water op en omdat er een enorme hitte heerste, liep iedereen gevaar. Ze hadden in de omgeving rondgelopen maar konden geen water vinden en ze waren niet *in staat nog verder te lopen. Ze gingen op de grond liggen* en in hun **wanhoop** lieten ze de kameel maar gaan.Toen de grijsaard echter zag dat allen in gevaar verkeerden, werd hij bijzonder bedroefd en begon hij te zuchten en te steunen. Hij liep een eindje bij hen vandaan, knielde, **strekte zijn armen en bad**.

Verzoeking van St. Antonius (ca. 1500). Bernardino Parenzano, Galleria Doria-Pamphili, Rome

En direct liet de Heer **water** opborrelen op de plek waar hij had staan bidden. Toen iedereen gedronken had, leefde men weer op. Nadat ze hun flessen gevuld hadden, gingen ze de kameel zoeken en ze vonden het dier weer. Zijn **touw** had zich namelijk **om een steen** vastgedraaid zodat hij niet had kunnen weglopen

Permanent verbonden

Hij was voortdurend in de strijd tegen de negatieve krachten. In de geest van zijn tijd hadden die de gestalten die de 15de en 16de eeuwse schilderijen tonen.

Ongeletterd

En nog weer anderen (wijzen, filosofen) zoals deze bezochten hem in de buitenste berg en dachten hem te kunnen bespotten omdat hij niet had leren lezen en schrijven. Antonius sprak tot hen: *Wat denk je: wat is het eerst, het denken of het schrijven? En wat heeft wat veroorzaakt: het denken het schrijven of het schrijven het denken?* Zij antwoordden dat **het denken** er eerst was, want dat heeft het schrijven uitgevonden.
Waarop Antonius zei: *Dus als iemand een goed verstand heeft, heeft hij lezen en schrijven niet nodig*.

Heden

Zegening van de dieren

St. Antonius Abt zegent de dieren, de armen en de zieken. (c. 1400 - 1410). Meester van St. Veronica

Zegening van brood, maar ook van varkenskoppen

Zie deel 1.

Stoet en de vuurhut

Behalve de *foguera* (*hoguera* of *fogueron*) is er nog een ander type Antoniusvuur in Spanje, dat ***barraca*** wordt genoemd, en welke een soort hut van brandhout is. Het oprichten van de centrale boomstam wordt wel *plantà del mayo* genoemd, en lijkt zeker op het planten van de Meidoom, zoals dat in onze streken gebruikelijk was.
In Aquaviva wordt aan de vooravond van het Sint Antonius feest een toneelstuk opgevoerd waarin deze *vuurhut* een belangrijke rol speelt. In feite wordt de **verzoeking van Sint Antonius nagespeeld**, waarbij een meisje probeert om hem tot zonde te verleiden. Daar slaagt ze niet in en de heilige vlucht de vuurhut in; dan de komen de duivels eraan en zij steken hem in brand.

Eerder al was er (in het geheim) een uitgang voorbereid zodat de acteur uit de brand kon ontsnappen zonder dat het publiek het zag (bv. Cinctores).

Antonius vuur - plechtigheid

In Salphen, bij Malle, Antwerpen, België
Met groene palmtakjes en wijwater zegent de pastoor het Antoniusvuur, na een toespraak gehouden te hebben, waarin hij het vuur historisch perspectief gaf door te zeggen dat het oorspronkelijk diende om het moederkoren (de oorzaak van de ziekte het Antoniusvuur) te verbranden, maar dat het meer symbolisch toch ook gezien moest worden als het **vuur waarin alle kwaad wordt verbrand**, zoals ook Antonius het kwaad bestreed. Daarna gooide hij zijn bundeltje palmtakjes in het vuur.

Kwartaalschrift 2011/3
v.u. Onzen Heertje erfgoedvereniging vzw.,
Doornstraat 11A, 8970 Poperinge

Antonius Abt (deel 3)

Beschermheilige

•tegen het 'Antoniusvuur' (ergotisme of moederkorenvergiftiging), nogal vanzelfsprekend, en tegen andere middeleeuwse epidemieën ; tegen besmettelijke ziekten, eplilepsie, angst, gordelroos, hoofdpijn, huidziekten, jeuken, krabben, lupus, negenoog (karbonkel), netelroos, ontstekingen, pest, roos, scheurbuik, steenpuisten, versterf (necrose) en wratten;
•tegen de pijnen van het vagevuur;
•tegen het vuur in het algemeen; van geamputeerden;
•tegen dierziekten, i.h.b. varkensziekten, van zwijnen, varkens (wat nogal voor de hand ligt), maar ook ander vee en paarden en uiteindelijk huisdieren;
•tegen ziekten van ruiters, wagenmenners, koetsiers, boeren, zwijnenhoeders en varkenshouders;
•van de Antonianen, ook zeer vanzelfsprekend;
•van duizenden parochies, dorpen, stadjes, kerken, kapellen, waaronder als opvallenden: in Frankrijk van de landstreek Dauphiné en van de hoofdstad Parijs; in Italië van de stad Napels; in Nederland is hij patroon van de plaats Sint-Anthonis; hij staat afgebeeld in tal van het gemeentewapens; in

Oostenrijk is hij patroon van de plaats Sankt-Anton am Arlberg; in Duitsland is hij patroon van de steden Hildesheim en Paderborn; in Spanje van het eiland Menorca; in Afrika is hij patroon van Ethiopië.
•van honderden schutterijen in Europa; dus van schutters en boogschutters, want Antonius is beschermheilige tegen de pest en de middeleeuwer meende, dat iemand door deze ziekte werd getroffen, doordat God vanuit de hemel zijn *pijlen* op de beoogde mensen afvuurde.
•van ridders;
•van doodgravers en grafdelvers en andere arbeiders van de begraafplaats, vanwege het feit, dat hij Paulus van Thebe begroef;

•van suikerbakkers omdat in de winter rond zijn feestdag veel suikerhoudende spijzen werden gegeten als bescherming tegen de kou;
•van de armen omdat zij in de winter op zijn feestdag gratis varkensvlees kregen;
•van klokkenmakers; van vilders, leerlooiers en handschoenmakers;
•van hoveniers; van porseleinwerkers; van 'ceramisti' in Salerno;
•van korfmakers, mandenvlechters, wevers en lakenscheerders, omdat Antonius zelf door het vlechten van matten e.d. in zijn onderhoud voorzag en omdat, volgens sommigen, de Antonianen manden vlochten om zich in hun afzondering bezig te houden en de armen te helpen.
•van de wevers, zoals in Vaals;
•van de papiermakers (in de Vogezen, zie Rambervillers) omdat het werktuig dat dient om het papier uit de kuipen weg te scheppen in vorm van een **T**au is.
•van borstelmakers; in het Borstelmuseum van Izegem bevindt zich een beeld van Antonius en in de St. Tillokerk, is een mooi glasraam van Antonius; het wordt er niet meer gevierd;
•van schilders want penselen worden immers gemaakt van varkenshaar.
•de truffelzoekers; dit wordt op of rond de 17e januari gevierd in Brugge van scheepstimmerlieden;
•in Italië van koetsiers, van pachters en van sloddervossen;
•van de brandweer van het Vaticaan. (prometheaanse rol als brenger van het vuur – baas)
•van de goudsmeden in Venetië;
•van het Vreemdelingenlegioen, vanwege de associatie met de woestijn, vermoed ik; een beeld van Antonius staat in hun hoofdkwartier te Aubagne, en er is een viering op de 17e januari;

•van het Roermondse kooldragerambacht;
•van vissers en schippers, van reizigers en zeelui, volgens Watererfgoed, die een Antoniusbeeld vermeld op De Helena, vroeger 'Antonius Maria' geheten, oudste nog zeilende ijzeren schip van Nederland.
•van de Brandewijnbranders (Rotterdam), van de zakkendragers, het St. Anthonis- of dragersgilde, te Schiedam.
•van oude vrijsters.

Heilige vereerd in Reningelst

Verder Sint Jan-ter-Biezen, Sint Juliaan….

Weerspreuken

't Is koud in alle kerken
op Sint-Antonius met zijn verken.

Maakt St. Teunis de brug,
St. Sebastiaan slaat ze stuk.

St. Antonius is een ijsmaker,
of een ijsbreker.St. Antonius schoon en helder,
vult vat en kelder.

St. Antonius komt over met hoog water
Of met een hard hoofd

Als het vriest op St. Antonius,
dan dooit het op St. Sebastiaan.

St. Antonius heeft een hard hoofd,
of een natte staart.Met St. Teunis en St. Sebastiaan,
komen de hardste koppen eerst aan.

St. Antoon en St. Sebastiaan (20 jan),
komen met het hardste van de winter aan.

Stro in de muil van 't zwijn, zal 't kort nadien slecht were zijn.
Met St. Antonius lengen de dagen,
zoveel als het eetmaal van een monnik.

St. Anteunis met zijn vèrken,
Vader abt van Kouderkerken,
is er een die steeds verkiest,
dat het op zijn feestdag vriest.

Het trio met de harde koppen komt nu op de proppen. (15-1 Sint-Paul, 17-1 Sint-Antonius, 20-1 Sint-Sebastiaan)

Sint-Antonius met zijn varken, zoete naam Sebastiaan (20-1)

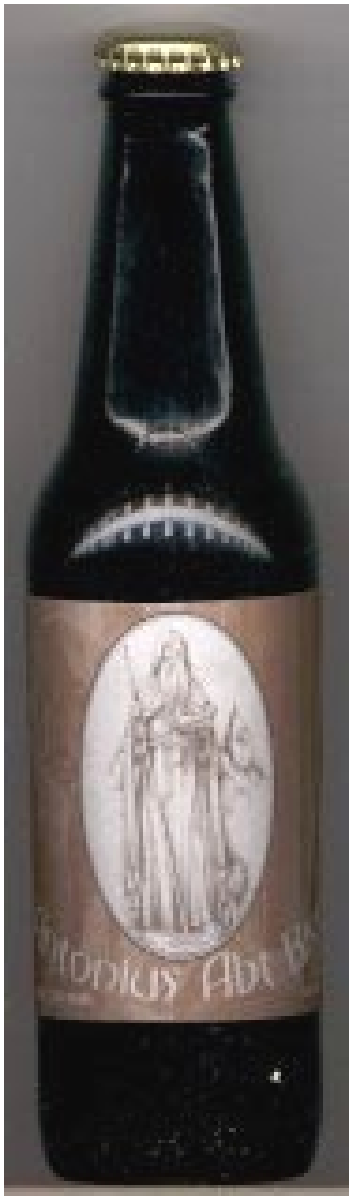

Koud en kil is 't in de kerken en bevroren ligt de baan.

Saint Antoine sec et beau remplit caves et tonneaux.

Qui sème la salade à Saint Antoine en a comme tête de moine

Bieren

Blehen bier.
Liempd's Gildebier
Antonius: Uden

Zegswijzen

De Sint-Antonianen hadden het recht hun varkens vrij in de straten naar voedsel te laten zoek (*Teunusverkens*).
In het Frans wordt rusteloze beweeglijkheid uitgedrukt in het spreekwoord: '*De porte en porte, comme les pourceaux de St. Antoine*' ('van poort naar poort, zoals de varkens van Sint Antonius').
In het Duits kent men de uitdrukking: '*So frech wie ein Antonius-Schwein*'.

In het Nederlands kan men iemand verwijten dat hij anderen 'naloopt als een Sint-Antoniusvarken' of dat hij 'snuffelt als een Sint-Antoniusvarken'. Van zware personen werd wel gezegd dat zij 'dik waren als het varken van Sint Teunis'. Omdat het stelen en verorberen van een Antoniusvarken gelijk stond aan heiligschennis, werd in Italië van personen die onder onverklaarbare omstandigheden overleden, wel gezegd: '*Ha forse rubato un porco di San Antonio*' ('hij zal wel een varken van Sint Antonius ...opgegeten hebben').

Attributen+

Tau

Op het schilderij van Het Lam Gods, zien we een Ridder behorende tot deOrdre Militaire et Hospitalier de Saint-Antoine en Barbefosse, die te identificeren is als Willem van Ostremont, oudste zoon van graaf Albert van Henegouwen (de oprichter van die Orde) en grootmeester in de Orde van Sint-Antonius

Het meest typische Antoniaanse embleem, dat wij op een menigte afbeeldingen van S. Antonius uit de latere middeleeuwen aantreffen, is een T, naar het teken van de Griekse hoofdletter van die naam, tau genoemd.

Het blauwe insigne was, volgens voorschrift, genaaid op de linkerzijde van de zwarte tunica en de zwartemantel der hospitaalbroeders van de Orde van St. Antonius. Het werd daarom ook wel Antoniuskruis genoemd.
Op het schilderij van Het Lam Gods, zien we een Ridder behorende tot de Ordre Militaire et Hospitalier de Saint-Antoine en Barbefosse, die te identificeren is als Willem van Ostremont, oudste zoon van graaf Albert van Henegouwen (de oprichter van die Orde) en grootmeester in de Orde van Sint-Antonius.

Oude Egypte

Isis, vruchtbaarheidsgodin en meesteres van magie, wordt vaak afgebeeld met de *ankh*, symbool van leven of levenskracht.

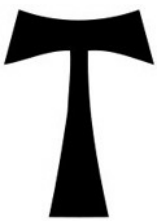

Aan het oog gehouden, betekent zij het bezit van het levensbeginsel, bij de steel gevat duidde het aan: *leven geven*. Aldus kwam het op duizenden oudheden voor en de betekenis kan aan de Egyptenaren niet onbekend zijn geweest.
Misschien is het onder invloed van dit teken (LEVEN) geweest, dat op de lijsten van de Romeinse militie de nog levende soldaten met een **T**, de doden met een **Θ** (voor thanatos) werden aangeduid.
De koptische christenen maakten er het kruis van en namen ons kruis niet, want dat betekende lijden.

Volgens anderen zou de Tau nog

ouder zijn dan de ankh, en oorspronkelijk uit het oude Chaldea (**Babylon**) komen, waar het werd gebruikt als symbool van de god Tammuz.

Het woord tau kan betekenen merk, **zegel**, en werd ook gebruikt voor handtekening. In deze laatste zin wordt het gebruikt bij Job 31,35: ook de naam van de laatste letter van het **Hebreeuwse alfabet** is de thau. In de loop van de 4de tot de 1ste eeuw voor Christus ging het **Aramees** geleidelijk over in **kwadraat** schrift en kreeg de letter **T** de vorm van ongeveer onze **n** in groot model. Door deze wijziging sprak de beeldspraak niet meer tot de christenen. Hiervoor leende zich echter te beter de zeer vertrouwde Griekse hoofdletter tau, **T**. Men stelde deze in de plaats van de Hebreeuwse thau uit de profetie van Ezechiël, 9:4-6. En als zij daar lazen:

Ga door het midden van de stad, door het midden van Jeruzalem en maak een teken op het voorhoofd van alle mensen, die zuchten en wenen om de ongerechtigheden die bedreven worden in haar... Dood alle grijsaards, jongelingen, maagden, kleine kinderen en vrouwen, maar raak niet aan hen op wie dit teken zal zijn en begin bij mijn heiligdom, dan zag men in de geest de bevoorrechte mensen getekend met een T.

De stok van Antonius

Een gelijkaardig verhaal als de **stok van Aäron** wordt verteld over Antonius die in een visioen aan de stichter ridder **Gaston** zijn stok gaf om te planten.

Num. 17:23. Toen Mozes de volgende dag in de tent met de verbondsakte kwam, zag hij dat de staf van Aäron uit de stam Levi was gaan bloeien. Hij had bloemen en blad gekregen en droeg nu amandelen

Hoe die stok er zal uitgezien hebben is **een discussie**. Als de kruk van de kreupele? In de bul van S. Bonifacius VIII van 1297, waarbij de oorspronkelijke Benedictijner priorij werd gepromoveerd tot abdij der Antonianen met de regel van S. Antonius, werd bepaald dat de abt en de kanunniken altijd en overal zullen dragen het habijt der

Augustijnen met het teken dat zij '*kruk*' noemen, *cum signo quod potentiam vocant*, ter ere van S. Antonius.

Vertaald *potentian* = galg, dus niet de tau. Het Latijnse woord voor kruk = *bacculum*, wat ook niet wijst op de tau

We hebben met die tekst dus geen zekerheid.

DeTau van Franciscus

Ook tegenwoordig wordt het **T**-kruis nog wel gedragen, maar dan zijn het leken-leden van de Franciscaanse Beweging. Franciscus was als asceet natuurlijk een bewonderaar van Antonius en werd met het Tau-teken bekend bij de Antoniusbroeders in Rome, met wie hij samen voor de leprozen zorgde, en die het op hun habijt droegen.
Met de tau zegende hij aan het einde van een brief.

De staf

Heb. 11,21. Door het geloof zegende Jakob bij zijn sterven de beide zonen van Jozef, en leunend op de knop van zijn staf aanbad hij God.

Gebedsstaf ,wandelstok gehandicapte, vuurzieke.

Algemeen dient de staf vooral als symbool van **autoriteit**, als illustratie van de maatschappelijke positie en plaats. Deze laatste functie zou heel goed afgeleid kunnen zijn van het gebruik als wapen, zoals de scepter bijvoorbeeld een gestileerde weergave is van de strijdknots, en van het gebruik als magisch *wapen,* zoals de **toverstaf**.

Deze aspecten gelden ook voor de staf van Antonius: deze is zowel symbolisch voor zijn waardigheid, als zijn magische vermogens tot genezing en duivelbezwering. Daarnaast kan zijn staf in oorsprong ook nog een praktische functie gehad hebben, maar toch in de religieuze context, als **gebedsstaf**

Het kruis

De Tau kan ook de oorspronkelijke vorm van het kruis zijn.

***Piëta, met donateur en Sint Antonius.*Uit de: *Heures à l'usage des Antonins*.Laat 15de eeuw. Clermont-Ferrand. .**

Klokje

De *sistrum* is een instrument dat in het oude Egypte o.m. dienst deed in de **religieuze rituelen** rond Isis, en dat daarom (of precies andersom) vaak de vorm heeft van een *ankh*, het symbool van **leven en levenskracht.**

Volgens de historicus Plutarchus, werd het geluid van de *sistrum* gebruikt om Typhoon, **de god van de chaos**, door zijn constante beweging **op afstand te houden.** Uit het gebruik van de Koptische klokken zijn de klokken voortgekomen, en **deze instrumenten in Rome verschenen.** Als gevolg van de cultus van Sint Antonius?

Bidsnoer

Bidsnoer uit India.
India
4de eeuw na Christus, Shiva met een korte mala in zijn hand en om zijn armen en de lange mala's om zijn nek.

Grieks-orthodoxe *komvoschinion*

Monuments of Nineveh deel I, Nimroud : Gevleugelde vrouwen die vóór de heilige boom staan. Zij heffen de uitgestrekte rechterhand op, en dragen een bloemenkrans of **bidsnoer in de linkerhand.**

Zij hebben lang haar dat over de rug valt, en een eigenaardig kledingstuk, blijkbaar van bont, dat van het middel tot aan de enkels reikt.

Koptische *mequteria*

Antoniusgilde

Duiveltjes in de Lage Landen: Sint Antonius van de Sint Antoniusgilde en de duiveltjes en varkentjes, leerlingen van de twee schoolgemeenschappen, tijdens de Antoniusstoet in Herdersem, bij Aalst, Oost Vlaanderen, België.

Bedevaarten

Oostvleteren

Mooi 19de eeuws beeld, dat inmiddels is verdwenen. Op 22 december 1977 is de kerk afgebrand en in 1989 maakte beeldhouwer Albert Dhavé uit Eeklo een nieuw Antoniusbeeld.

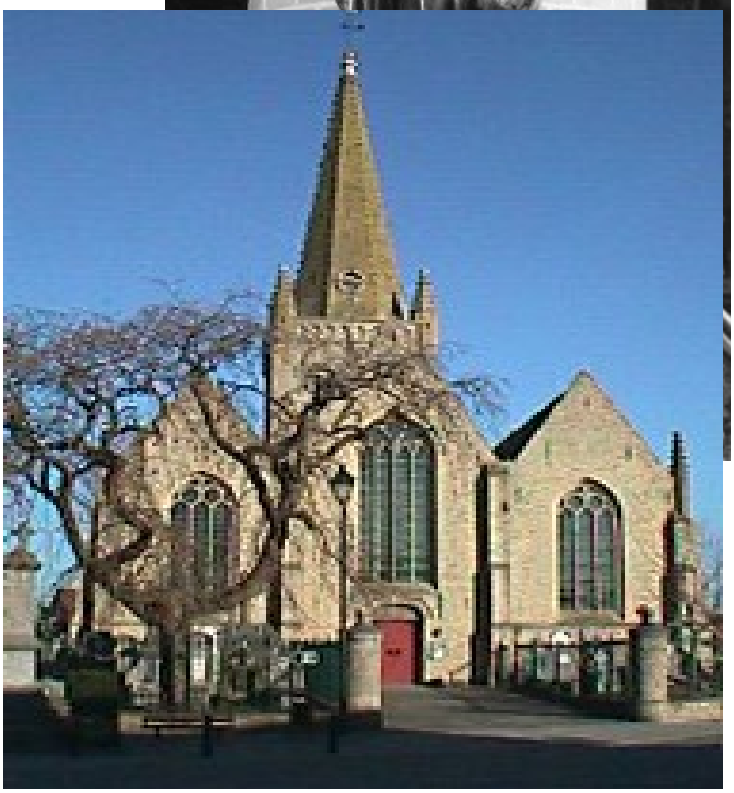

Sint Jan ter Biezen

20 mm. x 27 mm.

Reningelst

Sint Juliaan ->

Motte-au-Bois

De relieken **MOETEN** naar Motte-au-bois
In **1070**, terwijl **Jocelin, graaf van Poitiers**, op de grenzen van de Jura één heftig gevecht tegen de Zwitsers levert, raakt hij gewond. Zijn wapenbroeders, die denken dat hij dood is, leggen hem neer in een naburige kapel, die aan de heilige Antonius is gewijd.
De volgende dag vertelt de nog levende Jocelin hun het **visioen** dat hij gedurende de nacht heeft gehad: verschrikkelijke stemmen waren te horen, die hem verweten niet aan de vrome verplichtingen van zijn vader voldaan te hebben. Antonius verscheen daarna aan hem en liet hem beloven, in ruil voor het behoud van zijn leven, om zijn **beenderen uit het Oosten op te halen** en ze in zijn land een plaats te geven. Antonius had dan al de reputatie van *exorcist* en *genezer*.
Jocelin vertrekt meteen naar het **Heilige Land en gaat daarna naar Constantinopel**. In ruil voor dappere diensten verkrijgt hij van de keizer Diogenus de kostbare relieken. Een bloedverwant, Guigue Didier, erft deze beenderen en wordt dan door paus Urbanus II, die op weg is naar het Concilie van Clermont, verplicht om er een geschikte plaats voor te zoeken.En dat werd dus **Motte-au-Bois**, in de Dauphiné.

Constantinopel

Het paneel toont de genezing van de bezeten **dochter van keizer Constantijn** bij de tombe van de woestijnvader Antonius abt. De voorstelling is geënsceneerd als een soort bedevaart. Terwijl het meisje het graf onder begeleiding van bisschop **Theophilus** en een priester nadert, ontsnappen kleine duiveltjes **uit** haar mond.
Het opschrift op de tombe — als een soort schatkist opgevat — luidt: HIE IN RVET/SCHACZ VAN HEI/LIGEN LEICHNA(M)S/SAND ANTONI [hier rust de schat van het heilige lichaam van Sint Antonius].

Sebastian Scheel 1510

Andere pelgrims, slachtoffers van het **Antoniusvuur**, staan op de achtergrond. Één van hen draagt een pelgrimshoed die van pelgrimstekens is voorzien, w.o. het **Tau-kruis.** De ander loopt op krukken. Rechtsboven hangen "geamputeerde handen en voeten" als **ex-voto's.**

Bedevaartvaantje

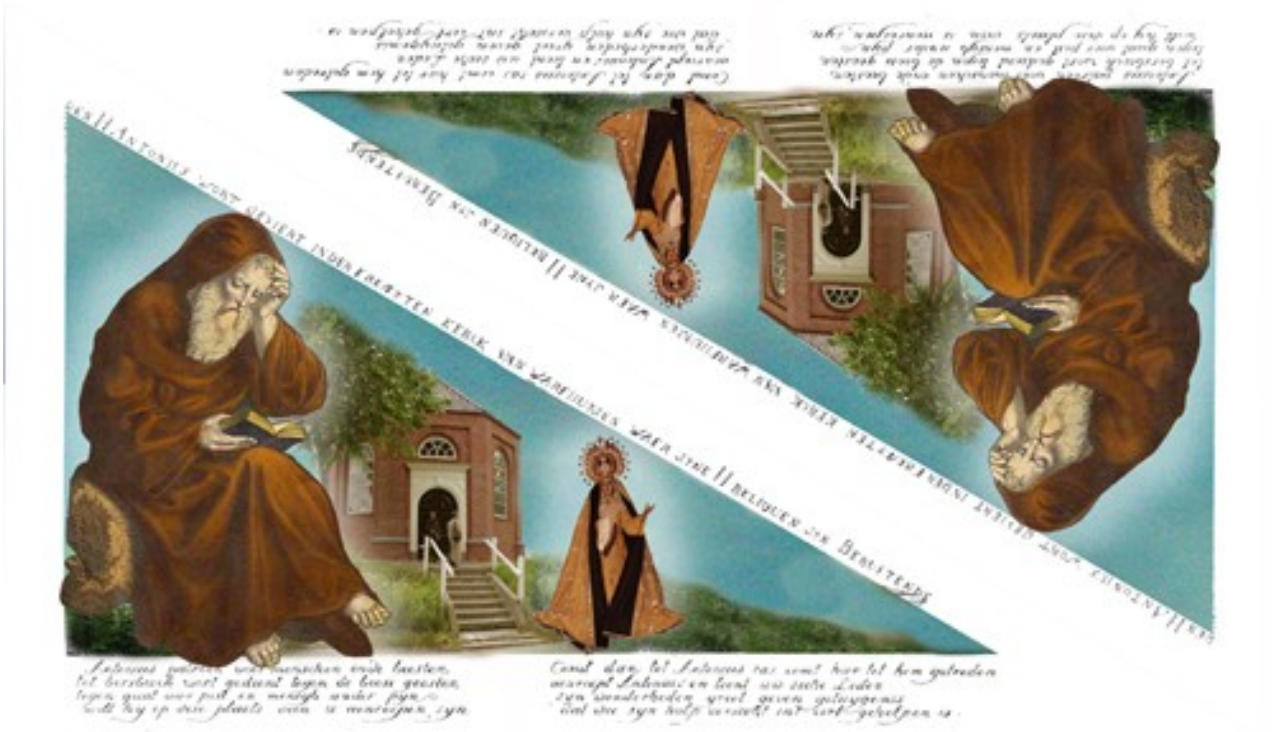

Woordenlijst

Monnik : (grieks) eenzaam, zonder vrouw.
Ascese : (Grieks: oefening) die versterving doet, zich traint, boete doet..
Anachoreet : (Grieks: zich afzonderen) die de stad en de bedrijvigheid vlucht, bv. in de woestijn, vaak woont hij in een grot. Geleidelijk ook gegroepeerd.
Eremijt, kluizenaar: (Grieks: woestijn) Eenzaam of met enkele gezellen weg van de drukte en de mensen..
Cenoviet: (Grieks, gemeenschappelijk). De H. Pacomius (292-346), was een jonge tijdgenoot die de regels opstelde van zo'n groepen.
Het **monachisme** (monnik-zijn) verspreidde zich van uit de woestijn van Egypte: in Gallië met de H. Martinus van Tours 4de eeuw) en in Cappadocië (rond de H. Basilius).
Styliet: Ascetische figuren die op een pilaar leefden. Ze waren vaak leiders van een kloostergemeenschap.
Al deze figuren kwamen doorgaans vrij oud.

Kunst

Paulus van Thebe

Paulus van Thebe is al genoemd. Hier komt de raaf de dag dat Paulus op bezoek is een geheel brood brengen in plaats van het dagelijkse halve brood.

De raaf is symbool voor het rusteloos zwerven (Noach stuurde er een raaf die na vergeefse omzwervingen terugkeerde in de ark); daarom is hij ook symbool van de eenzaamheid, en als zodanig de woestijnmonniken zeer vertrouwd. Velen werden op wonderbare wijze door raven gevoed: Elia, Paulus de woestijnmonnik, Benedictus; daarnaast kwamen de twee trouwe raven van Meinrad wraak nemen toen de heilige door twee onverlaten was vermoord. Daarnaast is de zwarte raaf een van de beschermers van de Karmapa.

Antonius bij de kribbe

Antonius bij de kribbe. Antonius bij de *Aanbidding door de Drie Magiërs* van het Jezus-Kind. ± 1400; J. Paul Getty Museum.

Antonius bij het kruis

Antonius Sebastanus en ***Rochus*****.** ca.1510-1515; Maestro di Tavarnelle;Museo di Arte Sacra, San Casciano Val di Pesa.

Antonius en de verzoeking

De Verzoeking van de Heilige Antonius, 1552, Verones

Enigszins cynisch geredeneerd (maar daarom niet minder waar) gaven deze verzoekingen de kunstenaars de kans zich eens uit te leven in onderwerpen en beelden die normaliter door de Kerk verboden waren, hoewel ze zich ook dan niet alles konden veroorloven.
Het 'aantrekkelijke' van deze Verzoekingen wordt prachtig weergegeven in een passage uit het toneelstuk *De Verzoeking van de Heilige Antonius* van Flaubert, waarin de leerling van Antonius hem verwijt:
Huichelaar! Je trekt je terug in de eenzaamheid om je lusten beter te kunnen botvieren! Je onthoudt je van vlees, wijn, zweetbaden, slaven en eerbetoon; maar wat laat je je door je verbeelding onthalen op banketten, geurwerken, naakte vrouwen en juichende menigten! Je kuisheid is niets dan geraffineerde zedeloosheid.
Dit zegt meer over de schilder dan over Antonius.

Decamerone

Boccacio
Broeder Ajuin, bedelde voor Antnoius met zijn gezel de Guccio de Viespeuk of Guccio, **het Zwijn**, en spreekt niet over de relieken van Antonius.
Maar vernoemt andere relieken: *Ik heb er zoveel gezien dat ik er een mijlenlange opsomming van zou moeten geven, maar om jullie niet teleur te stellen zal ik er toch enkele noemen: eerst toonde hij me* ***de duim van de Heilige Geest****, die er gaver uitzag dan ooit tevoren, vervolgens* ***het kuifje van de Serafijn*** *die aan Sint-Franciscus verscheen, en een van* ***de nagels van een Cherubijn****, daarna een van* ***de Asperges*** *waarover in de hoogmis gezongen wordt, de* ***jurk van onze Moeder de Heilige Kerk****, een paar* ***stralen van de ster*** *die aan de drie Wijzen in het Oosten verscheen, een* ***flesje met het zweet van Sint-Michiel*** *na zijn gevecht met de duivel, de kinnebak van* ***Magere Hein die Lazarus bezocht*** *en nog talloze andere relikwieën.*
En omdat ik hem in mijn vrijgevigheid een exemplaar afstond van de codex met de Griekse beginselen in de volkstaal, samen met een paar hoofdstukken van Sodomitius die hij allang zocht, schonk hij me een deel van zijn gewijde relieken: een van de ***spijkergaten van het Heilige Kruis****, een ampul met wat* ***klokgelui van de tempel van Salomo****, de* ***veer van de engel Gabriël*** *waar ik het al over had, een van* ***de klompen van de Sint-Gerardus van Villamagna****, die ik niet zo lang geleden in Florence cadeau heb gedaan aan een vurige vereerder en naamgenoot van hem, en ook* ***een handvol houtskolen waarop de gelukzalige martelaar Laurentius*** *geroosterd werd.*

Barbefosse

Deze adellijke dame heeft een dubbel **T**-kruis met daaraan een klokje

Even bekend als de orde van Kleef is die van **Barbefosse**. Omstreeks 1382 stichtte AIbrecht van Beyeren een soortgelijke orde met als zetel Barbefosse in Henegouwen.
Aanvankelijk ridderorde werd zij 11 Juni 1420 omgezet in een adellijke religieuze broederschap.

Broederschappen van S. Antonius waren er zeer velen. In de bakermat van de S. Antonius-verering, St.-Antoine te Viennois, werd reeds vroegtijdig zulk een broederschap opgericht. Te Barbefosse werd later naast de illustere riddermatige broederschap, eenzelfde opgericht voor niet-adellijke gelovigen. Bailleul, de commanderij van Vlaanderen, kende eenzelfde genootschap..

Kapel, klooster en bedevaart

Haringe

De kapel wordt “Vandevoordes-kapel” genoemd. Behalve het beeld van Antonius Abt staan er Antonius van Padua, de H. Familie en nog enkele andere. De kapel stond vroeger iets verder en was bouwvallig; deze werd in 1993 gebouwd.

Catsberg

Op de Mont-des-Cats oftewel de Katsberg, midden in het Frans-Vlaamse Houtland (Pays aux Bois) en op de top van een van de Vlaamse getuigenheuvels, op 3 kilometer van de Frans-Belgische grens, was sinds 1650 een klooster en abdij van de broeders Antonianen.
Tot aan de Franse Revolutie onderwezen de eremijten van de Orde van Sint-Antonius Nederlands en wiskunde onderwezen aan de kinderen uit de buurt.
De abdij Sainte-Marie du Mont van de Trappisten dateert uit 1826.

Vandaag leven er achter de hoge muren van de abdij nog een vijftigtal monniken in een geest van stilte en gebed en zij doen aan handenarbeid.
Er is o.m. een broodbakkerij en een kaasmakerij. De abdijkaas van de Katsberg is trouwens een bekend en gegeerd regionaal product, uitstekend te combineren met *Bière des Trois Monts*, een ander artisanaal topproduct uit het Frans-Vlaamse Sint-Silvesterkappel (Saint-Sylvestre-Cappel), dat niks met de abdij te maken heeft.
De naam van de *berg* zou komen van een Germaanse stam, de Katten, zoals door Tacitus beschreven in zijn Germania.

Kevelaar

Ook in de Mariabasiliek, de kleurrijke en prachtig versierde neogotische bedevaartskerk, gebouwd tussen 1858 en 1864, is Antonius aanwezig, afgebeeld tussen andere heiligen op een fraai, gouden reliëf-tabernakel. Antonius heeft een war afwijkende "herders"staf. Mooi hoofddeksel. Zijn varkentje piept vanachter hem te voorschijn.

INHOUDSOPGAVE

Heilig....2
Heilig, familie van God....2
Heilig en heilig....3
Antonius: eremijt....3
Antonius' dood....3
Historisch gegroeid....5
Attributen:....6
Het Antoniusvuur....7
Goddelijk vuur....9
Perzisch vuur....9
Joelfeest....9
Ostara....10
Hellevuur....10
Astrologie....11
Behandeling van ergotisme....11
Saint Vinage....12
Amputatie....12
Antonius: verering....13
Genezing van kinderziekten....13
Dierenzegening....13
Varkenskoppen....14
Vasten en sprinkhanen....14
Icoon van Antonius abt....15
Varkens....15
Egypte....15
Seth....15
Osiris....16
Medisch nut....16
Latere varken-connecties....17
Griekse verhalen....17
Demeter....17
Adonis dood....18
De Romeinen en de Kelten....18
De Romeinen....18
Bij de kelten....18
De varkenshoeder....19
Tristan en Isolde....20
Merlijn....21
Eikels en druïden....21
Germanen....22
Joelfeest....22

Beenderen van varkens....22
Mogelijke kerstening....23
Bijbel....23
Verzoekingen....23
Hoofdzonden: Vraatzucht....24
Antonieten....24
Ontstaan....24
Rondlopende varkens....25
Lodewijk VI....25
Benedictijnen en Antonianen....25
Antonianen....25
Varken als helper: Tot over de dood heen....26
Levensloop....27
Inventie....27
Translatie naar Constantinopel....27
Start....27
Ascese....27
Verzoeking....28
Grafkamer....28
In de woestijn (goud)....29
In het gebergte....30
Anachoreten....30
Demonen....31
Leraar....32
Van alle tijden....33
De tijd van de vervolging....33
Naar de berg....34
De tijd van de wonderen....34
Het wonder voor Constantijn....35
Ora et labora....36
Even naar het dal....36
Permanent verbonden....37
Ongeletterd....37
Heden....37
Zegening van de dieren....37
Zegening van brood, maar ook van varkenskoppen....37
Stoet en de vuurhut....38
Antonius vuur - plechtigheid....38
Beschermheilige....38
Heilige vereerd in Reningelst....40
Weerspreuken....40
Bieren....41
Zegswijzen....41
Attributen+....42
Tau....42

Oude Egypte....42
De stok van Antonius....43
DeTau van Franciscus....44
De staf....44
Het kruis....45
Klokje....45
Bidsnoer....46
Antoniusgilde....47
Bedevaarten....49
Oostvleteren....49
Sint Jan ter Biezen....50
Reningelst....51
Sint Juliaan ->....51
Motte-au-Bois....52
Constantinopel....52
Bedevaartvaantje....53
Woordenlijst....53
Kunst....54
Paulus van Thebe....54
Antonius bij de kribbe....54
Antonius bij het kruis....55
Antonius en de verzoeking....56
Decamerone....56
Barbefosse....57
Kapel, klooster en bedevaart....57
Haringe....57
Catsberg....58
Kevelaar....58